

La imatge de la Mare de Déu del Lledó: història, art i tradicions

Àngel Gasol Señorón

Llicenciat en Història (URV)
Màster en Museologia i Gestió del Patrimoni Cultural (UB)
agasol2@xtec.cat

Paraules clau: Valls, història, santuari, Lledó.

Resum: Amb motiu del 650 aniversari de la troballa de la imatge de la Mare de Déu del Lledó i dels 50 anys de la seva coronació canònica, la ciutat de Valls va viure un any 2016 ple d'actes i celebracions per commemorar aquestes efemèrides. Avui, i amb les obres que es fan al passeig dels Caputxins i els carrers adjacents que presideix la imatge com a pretext, volem recuperar alguns fets que repassen la història de l'escultura, les seves tradicions i devocions, així com alguns aspectes referits al santuari que la custodia i al barri que va néixer al seu voltant.

Abstract: A wide array of events and celebrations were held during 2016 in Valls, in order to commemorate the 650th anniversary of the finding of the image of *Mare de Déu del Lledó* – Our Lady of Lledó, and the 50th anniversary of its canonical coronation. Coinciding with the current refurbishment of the *Caputxins* boulevard and its surroundings, the aim of this article is to bring back to memory some facts referred to the story of the statue that dominates the area. The reader will learn about its traditions and devotions, as well as several aspects connected to the Sanctuary that guards the image and the neighbourhood that grew around it.

La troballa de la imatge l'any 1366

La tradició explica que la troballa de la imatge de la Mare de Déu del Lledó es va produir, el 25 de gener de l'any 1366, quan va ser descoberta dins la soca d'un lledoner en uns terrenys ocupats avui dia pel santuari marià homònim i el barri de la Xamora. En ple segle XIV, però, ens hem d'imaginar aquest entorn com un espai totalment feréstec, cobert per una important zona boscosa on devien néixer alzines, lledoners, matolls, argelagues i farigoles. Un lloc verge en el qual hi vivien una gran quantitat d'ocells, conills, esquiroles i alguna guineu que altra que, de tant en tant, devia veure alguna bruixa o *curandero* que cercava herbes remeieres per guarir alguna malaltia. Fou aquí, en aquest paratge, on la tradició ens situa la troballa miraculosa d'aquesta imatge mariana.

S'explica que uns pelegrins vallencs anaren en rogatives a Montserrat per intentar aturar una terrible sequera que patia la població i la seva contrada. Una vegada van arribar al monestir benedictí, un monjo els animà que se'n tornessin de nou cap a Valls perquè allà, fora els murs de la vila, trobarien una imatge que podien agafar com a protectora i a qui podien demanar per totes les necessitats que tinguessin. Efectivament, en arribar de nou a la contrada, i ja a prop de Valls, els pelegrins varen tenir la sorpresa de trobar a l'anomenat bosc d'en Castelló una imatge mariana amagada dins la soca d'un lledoner.

L'altra versió ens parla d'un fet militar.¹ El gener de 1366, quan Pere III el Cerimoniós regnava a Catalunya, va celebrar-se al castell del Pati de Valls una reunió entre aquest, l'arquebisbe Pere Clasquerí, Enric de Trastàmara i altres grans personatges de l'època amb l'objectiu de fer la guerra al monarca de Castella Pere I el Cruel. Quan va acabar la reunió, les tropes comandades pel Trastàmara van sortir de Valls en direcció a Montblanc per dirigir-se a Lleida, i van agafar el camí que transitava pel bosc que era propietat d'en Pere Castelló, i mentrestant anaren desbrossant talant arbres a tort i a dret per facilitar el pas dels soldats.² En un d'ells, i de forma inesperada, trobaren la imatge d'una Mare de Déu dins la soca d'un lledoner. Era el dia 25 de gener de l'any 1366.

¹ Francesc Blasi Vallespinosa explica que aquesta segona versió “está supeditada a la inventiva del doctor en filosofía D. Pablo Baldrich [...]. Estaba D. Pablo tan satisfecho de esta mansión señorial [el castell del Pati] que todas las gestas gloriosas acaecidas en Valls las atribuía sucedidas en su castillo, e incluso mandó relatar y esculpir algunas en lápidas de mármol que luego hizo colocar en las paredes de dicha mansión”. (BLASI VALLESPINOSA, Francesc. *Resumen histórico del santuario y convento de la Virgen del Lledó de Valls*. Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó, 1942)

² El mateix Blasi Vallespinosa parla que llavors ja existia el camí ral de Lleida, un camí ben marcat en direcció a Montblanc. A més, recull que Mn. Eusebi Ribas parlava de la possibilitat que la tala d'arbres tingués per finalitat fer llenya per escalfar-se del fred de l'hivern, segons llegeix en un decret de 29 de gener de 1366. (BLASI VALLESPINOSA, Francesc. “Santuaris marians de la Diòcesi de Tarragona”, a *Revista del Centre de Lectura de Reus*. Reus, 1933)

Segons la tradició, un cop la van trobar dins la soca d'un lledoner, van portar la imatge a l'antiga capella de Santa Tecla, situada al castell de l'Arquebisbe al Pati. A la mateixa nit, la imatge va retornar tota sola cap al seu lledoner. Els vallencs van creure que aquell prodigi es produïa perquè la imatge no volia estar-se en aquella capella. Llavors van decidir portar-la aquesta vegada a l'església romànica de Sant Joan. Allà, i per segona vegada, la imatge obrà el prodigi de retornar un altre cop al seu lledoner. Aquest segon retorn, però, sembla que va ser vist per un soldat que explicà com la imatge seguia el camí aureolat de resplendor, i va deixar al seu darrere una brillant estela de llum. Després de veure el miracle, es va decidir de fer-li una petita capella al mateix bosc on l'havien trobada, però sembla que, per tercera vegada, la imatge retornà un altre cop al seu lledoner.³ Així, doncs, amb aquesta insistència, les autoritats van decidir, el 23 de maig de 1367, d'aixecar una capella de manera que la imatge estigués al mateix lloc del lledoner que la resguardava. A més, van utilitzar la seva fusta per fer-ne el setial.⁴ Aquell estiu Pere Claresquí, arquebisbe de Tarragona, va col·locar la primera pedra del que havia de ser el futur santuari.⁵

El prodigi de la miraculosa troballa va ser escampat ràpidament per tota la contrada. També s'explicava que la seva presència a la soca del lledoner era perquè durant la invasió sarraïna de la península Ibèrica, iniciada en el segle VIII, i quan els cristians abandonaren aquestes terres, van amagar la imatge en l'esmentat lloc per evitar que l'invasor la pogués profanar.

Històries i tradicions que, de seguida, feren popular la venerada imatge. En un primer moment es va conèixer amb el nom de Santa Maria del Miracle o Santa Maria d'en Castelló. Finalment, però, va adoptar el nom de Mare de Déu del Lledó, no per l'arbre on va ser trobada, sinó pel fruit que aquest dona: el lledó.

³ La suposada insistència de la imatge per aquest arbre ens porta a referir-nos encara que sigui breument a la simbologia dels arbres dins del món cristià. Per a aquests (així com per a altres religions), l'arbre és símbol de la vida volguda per Déu que participa dels tres mons: el subterrani per mitjà de les arrels, el terrenal a partir del tronc i el celestial per la seva capçada que s'enfila cap al cel i el connecta amb la divinitat. (GORDI SERRAT, Josep. *La simbologia cristiana dels arbres* [en xarxa])

⁴ L'estima per aquell lledoner va fer que en el moment d'arrencar-lo es plantés un esqueix a la partida del Bosc (a prop d'on després fou aixecada l'ermita de Sant Llorenç), perquè no es perdés per sempre més. Amb el temps, aquell petit plançó va esdevenir un dels arbres més corpulents de la contrada, i va arribar a ser conegut com "el rei dels lledoners". Amb els anys, però, i a causa de la seva corpulència, es va anar esberlant. Finalment, va caure per una ventada el mes d'octubre de 1929. (*La Crònica de Valls*, 26 d'octubre de 1929)

⁵ Amb el temps, aquell primer santuari es va convertir en un destacat conjunt arquitectònic custodiat al llarg de la història pels membres de l'orde del Sant Sepulcre de Jerusalem (1376-1434), la comunitat de frares caputxins (1586-1835), les religioses Vedruna (1860-1991) i els pares claretians (des de 1973).

La pintura de J. Forés, datada el 1921, fou editada en forma de postal. L'escena s'ambienta en una zona boscosa amb les tropes del rei talant els arbres que es trobaven al seu pas, mentre que un personatge que representa algun alt dignatari contempla com la imatge miraclosa desprèn llum al seu voltant des de dins de l'arbre que la protegia. (Collecció JPF)

El context històric de la troballa

Per entendre l'inici de la devoció a la Mare de Déu del Lledó arran de la seva troballa, creiem que és necessari esmentar quin era el context històric en què aquesta es produí, encara que sigui d'una manera molt resumida.

Les tradicions orals i escrites al voltant de la troballa de la imatge gòtica es remunten, com ja hem vist, a l'edat mitjana, quan el nucli habitat de Valls s'arremolinava entorn de les primitives esglésies de Sant Joan i Sant Miquel en un petit espai conegut com la Vilaclosa. Aquesta era una petita elevació de terreny en forma de turó allargassat ubicat en una cruïlla de camins amb bona vista i fàcil defensa pels torrents que la rodejaven (el de la Xamora i el del Catllar). Avui dia encara és un espai fàcilment identificable dins l'entramat urbà del centre històric, a causa de la clara definició que aquest mostrava. L'actual carrer de l'Església, dels Jueus, del Call, de l'Escrivania i d'en Simó constituïen part d'aquest recinte.

El desenvolupament de la Vilaclosa, però, no va impedir que aparegués un altre nucli de població a l'altre extrem d'aquell turó allargassat a què ara ens referíem: la Pobra de Santa Anna,⁶ un nou recinte relacionat amb el conegut com a castell de l'Arquebisbe, dignitat eclesiàstica que actuava com a vertader senyor de la vila. Aquest darrer nucli era format per un petit grup d'habitatges que ens hem d'imaginar amb carrers estrets, bruts, sense empedrar ni clavegueram. Un espai amb poca higiene i poc sa, no gaire diferent en aquest aspecte de com devia ser el nucli de la Vilaclosa.⁷

La importància d'aquests dos nuclis habitats, així com la proximitat de camins per on passaven els comerciants d'aquesta zona del Camp, va possibilitar que l'any 1210 el rei Pere el Catòlic concedís a la vila de Valls el privilegi de poder celebrar un mercat setmanal tots els dimecres de l'any. Poc temps després podíem trobar els Hospitalers de Sant Antoni, de l'orde de Sant Agustí, al seu respectiu convent (més o menys darrere de l'actual Casa de la Vila). I encara l'any 1321 podem destacar l'arribada a la vila dels frares carmelites en uns terrenys no gaire allunyats de la Vilaclosa. Aquest fet va impulsar amb els anys la urbanització de tota aquella zona sud de la població. Per concloure, fem esment de la pertinença de Valls a l'anomenada Comuna del Camp de Tarragona, una agrupació de diferents pobles de la senyoria eclesiàstica de l'Arquebisbat de Tarragona, nascuda en el segle XIV, on aquests aportaven homes i diners a canvi d'obtenir serveis referents a la seguretat, el cobrament d'impostos, els aspectes censals, les infraestructures i els conflictes judicials, entre altres.⁸

Amb aquest Valls que se'ns dibuixa, una de les viles més importants del Camp de Tarragona, és fàcil entendre que davant les successives lluites del rei Pere III contra Castella (la coneguda com a Guerra dels Dos Peres, en referència als respectius monarques enfrontats: Pere III el Cerimoniós i Pere el Cruel), Pere el Cerimoniós fes fortificar molts pobles i viles de Catalunya, entre els quals trobem Valls, que va veure aixecar-se una muralla entre els anys 1363 i 1381.

⁶ El nom de Pobra de Santa Anna provenia de la proximitat que aquesta tenia amb la capella gòtica de Santa Anna i de la Santa Creu, instituïda l'any 1348 i aixecada entre els anys 1350 i 1355, en plena Vilanova. Actualment es correspon a la capella del Roser del carrer de la Cort. (*Catalunya romànica: Tarragonès, Baix Camp, l'Alt Camp, Priorat i Conca de Barberà*. Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1995)

⁷ “Les Pobles sorgiren arran dels petits caserius que tocaven a la vila i que, amb el temps, quedaren inclosos per la natural eixampla del nucli urbà. Així, doncs, cap a finals del segle mencionat [XIV], aquest indret ofería un aspecte de despoblació, llevat d'algun caseriu, d'algun hortet, d'un pati amb un abeurador comunal i d'un forn de teules i càntirs.” (SECALL GÜELL, Gabriel. *Els antics carrers de Valls*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989)

⁸ RECASENS ROVIRA, Maria. “La Comuna del Camp a l'edat mitjana”, *Historia et Documenta*, núm. 8. Valls, 2007.

Amb aquest nou perímetre es va produir la unió definitiva de l'antic nucli de la Vilaclosa i el de la Pobla de Santa Anna, amb l'aparició de dos nous espais que s'urbanitzaven amb el temps: la Vilanova, actual carrer de la Cort; la Vilafranca, actual carrer de Sant Antoni; i el carrer del Carme, que va permetre connectar la Vilaclosa i el nou convent religiós dels carmelitans que es va aixecar. Per tot configura el traçat del centre històric actual de la ciutat.

En paral·lel a tot plegat encara podem destacar que per aquells anys s'inicià la devoció a la imatge de la Mare de Déu de la Candela, arran de les terribles pestes i malalties que assolaren la població i els seus veïns els anys 30 i 40 del segle XIV.⁹ Així mateix, formen part d'aquella centúria dues destacades figures. La primera és la de Jaume Sitjó, vallenc de naixement, que va estudiar a l'Estudi General de Lleida, ciutat d'on va ser-ne bisbe entre els anys 1341 i 1348. Posteriorment, va ser traslladat a Tortosa, on va morir el 1351. El segon personatge rellevant va ser la coneguda com a Senyora de Valls, la reina de Xipre Elionor Maria d'Aragó. Per la banda paterna era neta del rei Jaume II i de la reina Blanca d'Anjou. El seu parentiu amb el rei Pere III el Cerimoniós l'acabà portant al castell del Pati de Valls, on tingué establerta la seva residència a partir del 1382 i fins que Bonanat de les Guarres, el seu majordom, va ser assassinat, l'any 1394, a la mateixa cambra de la reina. Personatge amb una vida certament agitada i tràgica, se la recorda com una dona de caràcter apassionat i frenètic, una figura envoltada de moltes tradicions i llegendes que ens ajuden a comprendre l'evolució històrica de Valls en aquells anys.

Cal recordar, a més, el pogrom que va patir la població jueva de la ciutat, l'agost de 1391, a conseqüència de la tensió acumulada en aquelles dates arran de la terrible situació que es vivia: guerres constants, carestia, fam i diverses misèries.¹⁰

Amb aquest resum de la complicada realitat d'aquells anys podem entendre i arribar a comprendre d'una manera més concisa com es va rebre l'aparició miraculosa de la imatge de la Mare de Déu del Lledó en una finca allunyada del nucli poblat de la vila. La presència d'aquesta nova figura va aportar esperança a una població certament castigada i delmada per aquella realitat.

⁹ Durant el segle XIV, les epidèmies de pesta foren constants (1335, 1348 i 1362) i causaren grans mortaldats a tot Catalunya i en conseqüència als pobles del Camp. L'epidèmia de pesta de 1348 fou de les més virulentes. Segons Puigjaner, la pesta a Valls matà els dos terços de la població. (PUIGJANER GUAL, Francesc. *Història de Valls* [facsimil]. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1981)

¹⁰ Diversos autors. *Valls i la seva història. Edat mitjana: del buit a la plenitud*, vol. III. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2006.

Aspectes entorn de la troballa

La imatge de la Mare de Déu del Lledó pertany al grup de les conegudes com a “marededeus trobades”, una terminologia comuna a molts pobles peninsulars que ens parlen d’unes històries que, quan s’analitzen, comparteixen trets comuns i repetitius en tots els casos: per exemple, la troballa de la imatge per part de gent de classe social humil com els pastors o els camperols; la resistència d’aquestes figures a ser traslladades del lloc on han estat trobades; el seu retorn miraculós al lloc inicial, la visualització d’algun fet miraculós per part d’algun testimoni; i la decisió per part les autoritats eclesiàstiques de fer construir en aquell mateix lloc un santuari o capella per poder-la venerar.¹¹

El lloc geogràfic on es produeix la troballa també coincideix en la majoria de casos: són llocs inhòspits i amagats, com ara coves, boscos o prop de dolls d’aigua, uns espais on apareixen miraculosament les imatges de forma accidental, sovint acompanyades de fenòmens sobrenaturals com tempestes, llamps i pedra. A partir de la troballa, aquests llocs, allunyats de qualsevol nucli habitat, es convertien en punts de trobada de cristians. Aquest fet ens fa parlar de la necessitat que en certs moments ha tingut l’Església catòlica d’ordenar el territori, identificant-ne i assenyalant els seus llocs sagrats. Purificar el territori que abans havia estat ocupat per altres religions (com ara durant l’ocupació musulmana en temps d’Al-Andalus) era un dels objectius per acostar la població a aquestes terres: la construcció d’una ermita, un santuari o una petita capella arran de la troballa d’una imatge era com proclamar l’ocupació del paisatge per part de la divinitat.

La realitat, però, dista sovint molt allunyada de l’argumentari oficial. El fet que aquestes imatges fossin amagades expressament perquè el poble les trobés era considerar la descoberta com un senyal diví, un miracle a través del qual Déu havia parlat. Un acte evangelitzador amb un clar objectiu: demostrar que la construcció de santuaris i esglésies i, per tant, l’expansió de la fe cristiana era una decisió de la divinitat, i que les autoritats solament complien la seva voluntat.¹²

En el cas que ara ens ocupa, a més, s’ha de tenir en compte la figura del lledoner, un arbre envoltat d’una simbologia i tradicions que ajuden a entendre la seva importància dins el relat que estem explicant. Ja en temps del neolític, la flexibilitat de la seva fusta feia idònia la seva utilització per fabricar eines com mànecs d’aixades, destrals o pics, tot i que se’n destaca el seu ús per fer-ne les forques amb què es ventava el blat. De la seva escorça i arrels, se n’extreia un tint groc; mentre que la polpa del seu fruit dolç, el lledó, era comestible, i del seu pinyol se n’extreia oli i es feien begudes alcohòliques i curatives.

¹¹ AMADES, Joan. *Imatges de la Mare de Déu trobades a Catalunya*. Editorial Selecta-Catalònia. Barcelona, 1989.

¹² Diversos autors. *Santuaris de Catalunya. Una geografia de llocs sagrats*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2009.

Com a arbre no apareix mai formant boscos, fet que el fa passar força desapercebut per a moltes persones. A més li agrada créixer proper a les entrades de coves i avencs, racons feréstecs i amagats on rep certa humitat i frescor, la qual cosa també ha ajudat a crear-li una aura d'arbre misteriós i màgic. L'associació del lledoner amb poders sobrenaturals és una realitat en les tradicions del país, sobretot lligat a rituals de fecunditat.¹³ Altres creences i mites fan especial referència a la fusta d'aquest arbre, ja que es considera que té propietats màgiques, i és habitual el seu ús per fabricar bàculs i bastons de comandament, especialment bastons per a batlles. Entre els pastors de les contrades on creixen els lledoners hi havia la creença que les flautes fetes amb la seva fusta tenien la propietat d'espantar els llops i altres bèsties i, fins i tot, de fer fugir les males companyies.

Per últim, hem de destacar la peregrinació feta a Montserrat pels devots vallengs en ple segle XIV. A l'edat mitjana, quan la noció de "turisme" no existia, eren escassos els viatges que no tenien un caire espiritual, i és el pelegrinatge el viatge per excel·lència a l'Europa medieval.¹⁴ La dimensió religiosa de la societat medieval, però, va comportar d'altres tipus de desplaçaments de distàncies més curtes com les processons o els petits romiatges a algun temple o santuari a la recerca d'alguna relíquia santa o com a acte de fe relacionat amb alguna promesa, alguna petició o com a agraïment per haver guarit alguna malaltia, aconseguir la fertilitat, obtenir el perdó per alguna falta, satisfer alguna pena imposada o assegurar la salvació d'un mateix o dels familiars més propers.¹⁵

Davant aquesta realitat, Montserrat i el seu entorn és el millor exemple dins el país de la demostració de la pietat popular. Tenim nombroses notícies de pelegrins que pujaven a venerar la Moreneta per obsequiar-la amb donatius, llànties votives, petits monuments o, fins i tot, les majòliques que encara podem trobar al camí dels Degotalls.¹⁶ De fet, tinguem en compte que, a més de la pietat i devoció particular de cadascun dels fidels del moment, les autoritats locals de començaments del segle XIV tenien especial preocupació per l'assistència espiritual dels seus habitants, i els motius que expliquen aquest interès són diversos: en primer lloc, la consolidació mateixa de la institució municipal (una de les comeses de les quals fou vetllar pel benestar material i espiritual de la població); en segon lloc, la necessitat de controlar les pràctiques expiatòries col·lectives (veritables vàlvules d'escapament per a la

¹³ Per exemple, era costum a diversos territoris de curar els matrimonis estèrils amb rituals entorn d'aquest arbre: l'home orinava abans de la sortida del sol al peu d'un lledoner nou dies seguits per aconseguir descendència. (ZURRIAGA, Ferran. "El lledoner, l'arbre de les forques", a *Mètode*, núm. 45; maig de 2005)

¹⁴ En aquella Europa, els grans pols d'atracció els constituïen Roma, Santiago de Compostella i Terra Santa, però en l'àmbit del nostre país, Montserrat era sens dubte la destinació preferida.

¹⁵ SUREDA, Marc. "Viatjar per salvar l'ànima", a *Viatjar a l'edat mitjana*. Catàleg de l'exposició MEV (octubre de 2015 – febrer de 2016), 2015.

¹⁶ ALBAREDA, Anselm; MASOT, Josep. *Història de Montserrat*. Abadia de Montserrat, 2001.

pressió social); i, finalment, cal fer esment de la crisi generalitzada que durant els darrers segles de l'edat mitjana van patir moltes poblacions de Catalunya (temps d'epidèmies i males collites que s'anaren repetint cada cert temps enmig de diverses situacions bèl·liques).¹⁷

La imatge de la Mare de Déu del Lledó: descripció i hipòtesi sobre la seva autoria

Des del punt de vista artístic, la imatge gòtica de la Mare de Déu del Lledó constitueix un dels millors exemples dins del panorama escultòric català de la baixa edat mitjana, tant des del punt de vista iconogràfic com iconològic i estilístic.

La imatge d'alabastre¹⁸ presenta un estat de conservació força notable, tal com s'ha pogut comprovar arran de la restauració efectuada entre els mesos de setembre de 2015 i gener de 2016 a l'Escola d'Art i Disseny de la Diputació de Tarragona a Tortosa. En la imatge veiem Maria dempeus, portant Jesús Infant al braç esquerre i amb el braç dret sosté unes flors de llargues tiges, un clar símbol aquest darrer que semblaria al·ludir directament la seva virginitat.¹⁹ Fixem-nos, a més, que a sobre d'aquestes flors apareix el que podríem identificar com la poncella d'una flor just abans d'obrir-se, tot i que també podria tractar-se d'un fruit que recorda una mena de pinya.²⁰

La Verge, amb un semblant que mostra un lleu somriure i una mirada hieràtica i profunda, ens apareix vestint una elegant túnica decorada amb diversos motius florals. Aquesta túnica és coberta pràcticament per un mantell fi molt ample, ornamentat amb diverses filigranes, flors i estrelles.²¹ El seu rostre ens apareix emmarcat

¹⁷ VERDÉS PIJUAN, Pere. *El pelegrinatge a Sant Jaume i Catalunya segons la documentació municipal* (s. XIV-XVI). (En xarxa)

¹⁸ Amb l'alabastre els escultors del moment aconseguien acabats semblants als del marbre: pensem que l'escassetat del marbre a Catalunya i l'existència de pedreres d'alabastre va ser un fet que va incidir en l'ús creixent d'aquest material a partir del segle XIV. A partir de llavors, l'alabastre arrela com un dels materials més freqüents emprats per escultors catalans (si més no fins al segle XVI). ORTÍ IGLESIAS, Montserrat. "El alabastro en la edad media y la edad moderna. El caso de Sarraal (Tarragona)", a *De Re Metallica*, desembre de 2005.

¹⁹ Les flors són un símbol universal que evocuen la fecunditat, la fugacitat, la bellesa, l'espiritualitat i la immortalitat. (VERICAT GAVALDÀ, Lluís M. *Diccionari de símbols cristians*. Farell. Barcelona, 2008)

²⁰ La simbologia de la pinya a l'edat mitjana ens parla que el pi com a arbre era símbol de fortalesa i vitalitat en una clara associació a l'Arbre de la Vida. La pinya, doncs, com a fruit d'aquest esdevenia símbol de saviesa. Significa el misteri amagat que només es troba en la ment de Déu. (VERICAT GAVALDÀ, Lluís M. *Diccionari de símbols cristians*. Farell. Barcelona, 2008)

²¹ Les estrelles que apareixen sobre la túnica tenen sis puntes que representen els sis dies de la creació i els sis atributs de Déu: poder, saviesa, majestat, amor, gràcia i justícia. El número sis fa referència també a les sis hores que Jesús passà a la creu segons els Evangelis. (VERICAT GAVALDÀ, Lluís M. *Diccionari de símbols cristians*. Farell. Barcelona, 2008)

Detall de la imatge. Observem la flor que sosté i l'ocellet del nen. (Col·lecció AGS)

per aquest mantell, que es recull a la seva esquerra, i li baixa fins als peus en plegat suau amb uns treballadíssims plecs a l'alçada dels seus genolls.

Jesús Infant, el seu fill, se li asseu al braç esquerre, i no estableix cap mena de relació afectiva amb la seva mare. Manté un posat ferm, amb una mirada fixa en un rostre poc avesat a voler representar el que és, un nen de poca edat. Vestit també amb una llarga túnica coberta d'estrelles, ens apareix descalç mentre ens mostra entre les mans un ocelllet amb les ales esteses que es gira per picar-li els dits de la seva mà esquerra. Aquesta darrera representació sembla que al·ludeix a un episodi descrit en l'evangeli apòcrif de la infància de Jesús (també conegut com a evangeli de sant Tomàs), en el qual ens parla sobre els ocelllets de fang fets per Jesús un dissabte mentre jugava i als quals va acabar donant vida amb el poder de la seva veu. També s'ha relacionat iconogràficament aquest ocelllet amb l'ànima pecadora que, en braços de Jesús i Maria, vol escapar del seu domini i per això se li torna per picar-li un dit. Igualment, alguns autors parlen que es podria estar fent al·lusió a una cadenera, ja que en iconografia medieval era símbol de l'Eucaristia i la Passió de Crist, ja que recordava que Jesús ha nascut per morir.²²

²² La ferida que li va causar fa referència a les nafres de Jesús a la creu, símbol de la passió. (VERICAT GAVALDÀ, Lluís M. *Diccionari de símbols cristians*. Farell. Barcelona, 2008)

La part posterior de la imatge apareix sense treballar. Aquest fet ens fa pensar que en origen fou creada per romandre encastada en alguna paret o fornícula, tot i que tampoc podem descartar que hagués format part d'algun retaule de pedra o pictòric. Pensem que l'eclosió del gòtic coincideix amb diversos canvis en el mobiliari litúrgic (desaparició del frontal d'altar —o almenys el seu pas a un segon terme— i l'exaltació del retaule); no ens ha de semblar estrany, doncs, que aquesta peça centralitzés un retaule fet en pedra, una realitat ben comuna a les terres de Tarragona i de Lleida amb nombrosos exemples conservats de gran qualitat artística.²³

Des del punt de vista iconològic, la imatge es correspon a les formes pròpies de les marededeus de mitjan segle XIV. De fet, es pot datar perfectament entorn al 1366, moment en què la tradició en situa la seva troballa. Abans del gòtic, la imatge que es considerava com a tradicional de la Mare de Déu amb l'Infant era la variant de la Sedes Sapientiae o Tron de la Saviesa, en la qual Maria acostuma a aparèixer sedent, ricament vestida i coronada, i amb el seu fill assegut a la falda. D'aquesta manera ella es convertia en setial de la saviesa divina, tot plegat en una composició caracteritzada per una estricta frontalitat tant de la Mare com del Fill. Amb la repetició d'aquesta fórmula plenament hieràtica es volia representar l'expressió simbòlica de la idea abstracta del seu ésser, i anava condicionada, llavors, a la posició sedent amb què s'esculpien les efígies, d'aquesta manera oferia la típica imatge de les marededeus del temps del romànic.²⁴

Amb el temps es va anar produint un canvi en la mentalitat i en la societat, cada cop més complexa i polifacètica. L'home va començar a entendre de manera diferent la seva relació amb l'entorn més immediat. Així, doncs, la tendència a fer imatges severes i en ple patiment es va reduir, i va deixar pas a representacions de Maria com a imatge d'amor i dolçor. La Verge-Reina representada durant el romànic deixava pas a la mare dels temps gòtics, i Maria es mostrava ara amb els sentiments i actituds més propis d'una mare, i és així més propera als individus d'aquella societat.

La implantació del gòtic va suposar un canvi en el prototipus escultòric, i va aparèixer llavors una imatgeria mariana on la Verge es presentava dempeus amb el nen recolzat al braç esquerre, i és aquest un dels models més difosos per l'Europa dels segles XIII i XIV. En aquest aspecte volem remarcar per proximitat que l'escultura de la Mare de Déu del mainell de la portalada de la Catedral de Tarragona és el primer o un dels primers exemplars a Catalunya de la tipologia de la Verge dempeus, un model que sembla que derivava d'un prototipus francès establert a partir de la Mare de Déu de l'abadia de Saint-Corneille de Compiègne (c. 1270). Un altre bell exemple del Camp de Tarragona el trobem en la imatge de la Mare

²³ MANOTE, M. ROSA; RUIZ, Francesc. *Guia visual. Art gòtic*. Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona, 2002.

²⁴ CAMPS, Jordi; PAGÉS, Montserrat. *Guia visual. Art romànic*. Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona, 2002. ESPAÑOL, Francesca; YARZA, Joaquín. *El romànic català*. Angle Editorial. Barcelona, 2007.

de Déu amb l'Infant provinent de l'antiga església del Miracle de Tarragona (dins l'amfiteatre romà) i que ara es custodia al Museu Diocesà tarragoní (N.I. 3029). Si observem l'una i l'altra, ens adonem que la bellesa física i la bellesa espiritual resultaven indissociables en aquesta nova visió humanitzada de la Verge que expressava així la creixent devoció mariana.²⁵

Tal com veiem, doncs, amb l'arribada del gòtic, Maria ara era més Mare que Reina, i per això el Fill s'hi anà girant, buscant-la i inclús demanant-li joc. Ella, molt més natural, optà per presentar-se dempeus, amb un rostre que podia mostrar-se somrient i més dolç, amb un gest molt més amable. El seu Fill ja no era aquell "home petit" que venia a judicar els vius i els morts, sinó que era un petit infant que molts cops demanava afecte matern mentre sostenia amb les seves mans algun animaló o alguna fruita. Així s'havien trencat les distàncies entre la divinitat i la dimensió humana i Maria, sense perdre la seva dignitat, s'apropava a l'ésser humà. Aquest fet va acabar de popularitzar la seva imatge entre la població del moment.²⁶

La tipologia que veiem en la imatge de Maria del Lledó la situen en la plenitud del gòtic, tal com estem explicant; però el seu volum uniforme, la seva rigidesa anatòmica, el seu posat majestàtic i la nul·la relació entre les figures del conjunt fan que encara no es pugui desvincular del tot de la tradició romànica. La imatge constitueix, a parer nostre, un pont entre l'estil solemne, hieràtic i irreal del romànic i la naturalitat que va acabar impregnant les imatges del gòtic.

Pel que fa al seu vessant estilístic, aquesta imatge valença sempre s'ha volgut vincular entorn de l'Escola de Lleida per les seves característiques icòniques, en concret amb la Mare de Déu dels Fillols, conservada a l'església de Sant Llorenç de la capital del Segre. Malgrat que la nostra estigui dempeus i aquesta darrera sedent, podem fixar-nos en les similituds que presenten ambdós rostres: en l'acabament del nas amb una petita protuberància esfèrica i en els seus orificis nasals, molt separats, un mentó arrodonit i prominent, i uns cabells de composició similar apropen també ambdues imatges.²⁷ Una altra imatge amb la qual es poden establir forts paral·lelismes és la Mare de Déu de Montalegre²⁸ de l'ermita homònima: al hieratisme del seu rostre amb les celles arquejades, el nas llarg i els seus orificis, els llavis petits i el mentó arrodonit i molsut, hi hem de sumar les flors de llarga tija que sostenen ambdues imatges. Finalment podem establir cert diàleg amb la

²⁵ Diversos autors. "L'escultura", a *L'art gòtic a les col·leccions del MNAC*. Museu Nacional d'Art de Catalunya i Lunwerg. Barcelona, 2011. Diversos autors. *Pallium. Exposició d'art i documentació*. Catedral de Tarragona. Tarragona, 1992.

²⁶ ESPAÑOL, Francesca. *El gòtic català*. Angle Editorial. Barcelona, 2002. MANOTE, M. Rosa; RUIZ, Francesc. *Guia visual. Art gòtic*. Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona, 2002.

²⁷ Diversos autors. *Pulchra. Catàleg de l'exposició*. Departament de Cultura i Museu Diocesà de Lleida. Lleida, 1993.

²⁸ VELASCO, Alberto; YEGUAS, Joan. "Noves aportacions sobre l'Escola de Lleida d'escultura del segle XIV", a *Urtx: Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 24, 2010.

coneguda com a Mare de Déu de Bellpuig de les Avellanes²⁹ pel delicat tractament de la roba d'ambdues peces. Aquestes tres obres (Fillols, Montalegre i Avellanes) s'han vinculat tradicionalment al taller de Bartomeu de Robió, o bé a seguidors del mestre de l'Escola de Lleida del segle XIV que coneixien directament el seu llenguatge plàstic.

Sigui com sigui, i més enllà dels paral·lelismes que la nostra efígie pugui reunir amb aquesta escola de ponent, volem llançar una altra hipòtesi sobre l'autoria de la imatge del Lledó fruit de la corresponent anàlisi de la peça, així com de la seva comparativa iconogràfica, iconològica i estilística amb diverses imatges gòtiques conservades a museus, institucions i parròquies del país (Museu Nacional d'Art de Catalunya, Museu Frederic Marès, Museu Diocesà de Lleida, Museu Diocesà de Tarragona, Museu Episcopal de Vic, Catedral de Tarragona, monestir de Santes Creus, monestir de Vallbona de les Monges, església de Sant Llorenç de Lleida, església de l'Assumpció de Castellans i l'ermita de la Mare de Déu de Montalegre). Després d'haver vist això, ens aventurem a esmentar la figura d'en Guillem Seguer, de Montblanc, i la seva possible intervenció en la imatge del Lledó de Valls.

Les dades conegudes d'aquest artista ens són més aviat minses, però podem assegurar el seu profund arrelament a la Catalunya Nova (Montblanc, Vallbona i Lleida), i és un dels principals artífexs en l'àmbit tarragoní.³⁰ Espanyol i d'altres autors li atribueixen peces com la Mare de Déu de Vinaixa i la Mare de Déu de Nalec (ambdues destruïdes), així com la Mare de Déu del Vilet a l'Urgell, la Mare de Déu del Cor i la del Claustre del monestir de Vallbona de les Monges. També la Mare de Déu del Truc, conservada al Museu Diocesà de Tarragona; la Mare de Déu de Castellans de les Garrigues, que es conserva al Museu Diocesà de Lleida, i la conservada al Metropolitan Museum de Nova York. Així mateix li és atribuïble el frontal d'altar de la capella del Corpus Christi de l'església del monestir de Santa Maria de Vallbona de les Monges, en l'actualitat al fons del MNAC.

Unes peces i altres es caracteritzen per la delicadesa i la finor del seu treball, i comparteixen certs punts estilístics que les relacionen directament amb la del Lledó: Maria apareix dempeus i sosté l'Infant Jesús a la banda esquerra. El Nen juga amb un ocell en molts dels exemplars i Maria sosté un tany vegetal o un llibre. Els seus rostres són de galtes plenes, amb sotabarba, sobretot el Nen, amb formes ben arrodonides; les boques són, en general, força petites, i les celles no es presenten escultòricament massa remarcades i estan configurades per un traç molt fi, segurament foren pensades per ser complementades amb la policromia posterior. Les posicions que

²⁹ Autors diversos. *Seu Vella. L'esplendor retrobada*. Departament de Cultura. Fundació La Caixa i Museu Diocesà de Lleida. Lleida, 2003.

³⁰ Guillem Seguer va néixer probablement en l'àmbit tarragoní (a Montblanc) i es va formar en algun dels tallers actius a la zona d'ençà del 1300. (ESPAÑOL, Francesca. *Guillem Seguer de Montblanc. Un mestre trescentista: escultor, pintor i arquitecte*. Consell Comarcal de la Conca de Barberà. Montblanc, 1994)

Imatge de la Mare de Déu de Castellans de les Garrigues.

presenten els nens són ben similars. Pel que fa a la plàstica escultòrica de les efigies, els mantells que cobreixen les túniques de Maria constitueixen segurament allò que més defineix aquestes peces: els plecs caients en forma de cascada presenten un delicat treball característic de l'artista, una tipologia que acabà esdevenint un model propi del seu repertori i dels seguidors que n'emergiren.

Aquesta tipologia mariana sorgida de les mans d'en Seguer va acabar esdevenint pròpia del patrimoni iconogràfic tarragoní del primer tres-cents, i va generar un model que acabà per escampar-se arreu. L'abundància d'imatges homònimes d'aquest estil que s'han conservat en l'àmbit del Camp, així com la familiaritat que ens suposen totes i cadascuna de les peces a les quals s'ha fet referència, ens apropen irremeiablement el model i les mans d'en Seguer a la imatge del Lledó de Valls.

Si deixem de banda aquesta hipòtesi que hem apuntat i que reclama un estudi més minuciós del que aquí s'hi ha pogut dedicar, volem destacar que la imatge de la Mare de Déu del Lledó constitueix una peça singular artística, no tan sols per la seva història, la tradició que s'hi vincula i la tipologia artística que presenta, sinó també per la devoció continuada que mostra i demostra la població de Valls i la seva contrada.

Intervencions destacades sobre la imatge al llarg de la història

Al llarg dels més de sis-cents anys d'història de la imatge han estat diverses les vegades que la peça ha estat objecte d'intervencions, ja sigui per ser salvaguardada de la seva destrucció, o bé per netejar-ne i millorar el seu aspecte. En la documentació conservada podem llegir diverses d'aquestes intervencions. Ara remarcuem alguna de les més destacades.³¹

La primera intervenció de la qual s'han trobat referències documentals es remunta al 30 de març de 1763, moment en què l'escultor vallenc Lluís Bonifàs i Massó (1730-1786) va intervenir directament en l'escultura i li va fer un forat al cap per poder col·locar-hi una corona.³² Un treball que suposà una primera intervenció sobre el cap de la imatge, o bé l'ampliació d'un forat anterior que potser ja tenia fet.

Al llarg del segle XIX la imatge va patir diversos moments de perill dels quals sempre va saber sortir-ne més o menys indemne. Durant la Guerra del Francès (1808-1814) la imatge va ser amagada o enterrada pels frares caputxins com a mínim en tres ocasions per salvar-la de la seva destrucció o l'espoli, un episodi que s'anirà repetint en diversos moments al llarg del temps. Anys després, arran de la reforma de la llei d'associacions de regulars (octubre de 1820), la comunitat de frares caputxins que llavors regentaven el santuari marià marxaren del convent el juny de 1821. Abans, però, van traslladar l'efígie gòtica a l'arxiprestal de Sant Joan, on romangué fins al desembre de 1823, quan retornà de nou al seu cambril a causa de la caiguda del govern liberal que havia promulgat aquella llei i a conseqüència del retorn dels caputxins a les seves cel·les. Sens dubte, però, el procés desamortitzador iniciat el 1835 pel qual se suprimien els convents i els monestirs religiosos que no tenien un mínim de dotze individus professors marcà la inflexió.³³ Amb l'expulsió definitiva dels frares caputxins que custodiaven el santuari marià i la seva imatge, la devoció per l'efígie no va caure en l'oblit i el seu santuari restà sempre obert al culte arran d'un acord de 22 d'agost de 1844, en el qual l'ajuntament nomenava un sacerdot que es responsabilitzava del culte religiós del temple, així com de la guàrdia i custòdia de l'antic conjunt conventual caputxí.³⁴

³¹ GASOL SEÑORÓN, Àngel. *Informe tècnic sobre la imatge de la Mare de Déu del Lledó*. Escola d'Art i Disseny de la Diputació de Tarragona. Tarragona, 2015.

³² D'aquest episodi es conserva, a més, la llegenda que explica com en Bonifàs, un cop iniciada la trepanació al cap de la imatge, va sentir una essència perfumada que llavors s'interpretà com un miracle. MARTINELL, Cèsar. *Llibre de Bonifàs. Escultor setcentista*. Impremta Castells. Valls, 1917.

³³ ROIG ROSICH, Josep M.; RIQUER PERMANYER, Borja de. *Història de la Catalunya contemporània. De la Guerra del Francès al nou Estatut*. Pòrtic. Barcelona, 2006.

³⁴ BLASI VALLESPINOSA, Francesc. *Resumen histórico del santuario y convento de la Virgen del Lledó, de Valls*. Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó, 1942. És probable, a més, tot i que no s'ha

Segurament, però, la intervenció més recordada sobre la imatge és la que es produí amb motiu de la Guerra Civil espanyola (1936-1939), quan la imatge va romandre dos anys i mig dins una caixa enterrada sota una palmera del pati de les nenes del col·legi Mare de Déu del Lledó (de l'agost de 1936 al gener de 1939).³⁵ Aquest fet va permetre salvar la figura de la seva destrucció, malgrat que, quan va ser desenterrada i extreta de la caixa, sembla que, segons la documentació consultada:

[...] solo la humedad había perjudicado el policromado, y además se había desprendido el Niño, que no era del mismo bloque que fue tallada la imagen, lo cual ya ha sido debidamente reparado.³⁶

Més endavant, entre els mesos de setembre i octubre de 1942, trobem documentat que la imatge havia estat “restaurada” per l'escultor tarragoní Florenci Veciana Domingo (1886-1974) en un treball amb l'objectiu de millorar el seu aspecte i que suposem no tan intervencionista com la que ell mateix efectuà uns anys abans sobre la imatge de la Mare de Déu de la Candela. Així es va recollir als annals de la comunitat Vedruna: “[...] En el mismo día [20 d'octubre] fue colocada en su camarín la Virgen del Lledó; también restaurada por el escultor Veciana [...]”³⁷

L'any 1954, amb motiu de l'*año mariano* que llavors celebrava la consagració d'Espanya “al Inmaculado Corazón de María”, es van fer una sèrie de celebracions i actes que van culminar el novembre d'aquell any amb una gran trobada a la ciutat de Tarragona de bona part de la imatgeria mariana de la contrada. Amb aquest motiu, s'hi portà la imatge de la Mare de Déu del Lledó, que sembla que va patir alguns defectes en el seu trasllat:

Día 6. [novembre]. [...] Después de cenar han venido a arreglar las andas de la Virgen de la Candela y las del Lledó para llevar dichas imágenes, mañana, a Tarragona a la magna concentración de imágenes de la Virgen en la clausura del congreso mariano de allí. Día 7. A las ocho y media han salido las imágenes dichas para Tarragona. Las han llevado en un camión muy bien adornado, estaban preciosas las dos patronas de Valls [...]. Como todo no puede ser gloria, ha habido un contratiempo un poco serio: antes de salir de Valls la imagen de la Virgen del Lledó, con el traqueteo del camión, se ha desprendido del pie y han tenido que bajarla. La han llevado, no obstante, los señores de la Junta de esta Casa de Caridad [...] así ha podido estar la venerada imagen durante el Pontifical en su pedestal, pero a la procesión no la han llevado

---

trobat documentat, que la imatge fos amagada o enterrada en alguna de les guerres carlines del segle XIX, segurament en algun moment de l'any 1834, quan el convent es fortificà, i entre els anys 1873 i 1874, quan, de nou, el complex conventual es millorà i amplià amb instal·lacions militars.

³⁵ GASOL SEÑORÓN, Àngel. *Dels Caputxins al Lledó. 150 anys d'ensenyament Vedruna a Valls (1864-2014)*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2014.

³⁶ BLASI VALLESPINOSA, Francesc. *Contribución a la historia. Intervención marxista en el santuario de Nuestra Señora del Lledó de Valls. Años 1936-1939*. Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó, 1940.

³⁷ Annals de la Comunitat de Valls. Octubre de 1942. Arxiu provincial de Vic. Germanes Carmelites de la Caritat Vedruna.

El santuari del Lledó ha presidit aquests terrenys de la població des del segle XIV. Aquesta bucòlica imatge ens mostra l'aspecte del capdamunt del passeig dels Caputxins als anys 30 del segle XX. Pere Català i Pic. (Fons AMV)

por haber mucho peligro de que se estropeará. Han regresado todos por la noche llenos de satisfacción y entusiasmo. Día 8. Han venido hoy los operarios para reparar el pequeño desperfecto de la Virgen.³⁸

Les darreres intervencions sobre la imatge daten de mitjan anys seixanta amb motiu de les festes dels sis-cents anys de la seva troballa, quan segurament la imatge va ser “netejada”, un acte que, de fet, era força habitual amb motiu de grans celebracions litúrgiques i aniversaris, tal com recordaven les religioses Vedruna.³⁹ Com a acte principal d'aquestes festes, el 25 de juny de 1966, la imatge va ser traslladada a la parroquial de Sant Joan per ser coronada canònicament l'endemà i retornada després al seu santuari. Entre el mes de setembre de 2015 i el mes de gener de 2016, la imatge va ser restaurada pels tècnics de l'Escola d'Art i Disseny de la Diputació de Tarragona a Tortosa amb motiu dels actes que celebraren el 650 aniversari de la seva troballa i els 50 anys de la seva coronació canònica.

³⁸ Annals de la Comunitat de Valls. Novembre de 1954. Arxiu provincial de Vic. Germanes Carmelites de la Caritat Vedruna.

³⁹ GASOL SEÑORÓN, Àngel. *Dels Caputxins al Lledó. 150 anys d'ensenyament Vedruna a Valls (1864-2014)*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2014.

La històrica devoció de la Mare de Déu a Valls

La imatge de la Mare de Déu del Lledó i la llegenda de la seva troballa ens remet a la importància que la figura de Maria ha tingut sempre en la història de la població i del seu territori més proper, ja des dels primers temps del cristianisme a la zona.⁴⁰ En Carles Cardó s'hi refereix amb aquestes paraules en l'article "Valls, ciutat mariana":

Quasi no hi ha cap ciutat de Catalunya ni d'Espanya que no pugui aspirar a aquest nom. La Mare de Déu estima aquesta terra. Amb prou feines hi ha muntanya, vall, vila o poble d'on no surti la flaire d'una devoció mariana [...]. I dins la terra catalana difícilment trobaríem una ciutat que tingués la doble benedicció de dues invocacions a la Mare de Déu, totes dues ben pròpies, com té la ciutat de Valls: la Mare de Déu de la Candela i la del Lledó [...]. Situades quasi als dos extrems de la població, les dues venerades imatges reguen espiritualment la nostra ciutat tan fèrtil amb fruits materials, amb les aigües de la gràcia.⁴¹

Si fem un recorregut cronològic per la història del país, podem apreciar com el culte a la Mare de Déu va propiciar que progressivament fos honorada amb nombroses representacions: des de la seva infantesa al costat de la seva mare (santa Anna), fins al seu triomf en ser coronada com a Reina del Cel, passant per una rica iconografia relativa als episodis més destacats de la seva vida, i no únicament en relació amb el seu Fill en les escenes de la Nativitat o el Calvari, sinó que també amb un protagonisme ple en les escenes com la Dormició, l'Assumpció o la seva Coronació.

En el cas de Valls l'inici de diverses advocacions marianes en un temps relativament curt es documenten en plena edat mitjana. Recordem ara que una de les primeres devocions documentades de les quals tenim constància a la ciutat es remunta ja a principis del segle XIV: ens referim a la Mare de Déu del Carme. La història ens explica que, quan l'orde dels carmelites s'interessà per fundar un convent al nostre territori, les autoritats els facilitaren la seva instal·lació en uns terrenys ubicats a extramurs de la vila, al sud del nucli urbà que llavors existia. Corria l'any 1321, i va ser aquest l'inici d'una fervorosa devoció vers la Mare de Déu del Carme que acabà convertint aquell cenobi en un dels més rics del Camp.⁴² Foren nombrosíssimes les donacions i deixes testamentàries que contribuïren que la devoció prengués volada entre diverses famílies vallenques que, com a contrapartida, desitjaren ser enterrades en sepultures a l'església, al claustre o al cementiri del convent. D'aquesta manera

⁴⁰ PLADEVALL, Antoni. *Història de l'Església a Catalunya*. Editorial Claret. Barcelona, 1989.

⁴¹ CARDÓ SANJOAN, Carles. "Valls, ciutat mariana", a *Juventud*, 1966.

⁴² Un exemple d'aquesta creixent devoció el trobem el juny de 1395, quan llegim que "lo Consell General determina que a honor i reverència de Nostre Senyor Déu i de Madona Santa Maria i de tots los Sants i Santes de Déu se facin tres solemnes professons en los tres divendres següents: una a madona Santa Maria Lledó; l'altra a Santa Maria Magdalena i una altra al Carme i que en dites tres professons hi vagin tots los veïns, així homes com dones i infants i tota altra manera de gent". Publicat a *Pàtria* el 23 de juny de 1916.

confiaven obtenir els beneficis espirituals per mitjà de les oracions que feien els frares. A aquestes s'hi sumaren d'altres donacions de destacades personalitats com les d'Elionor de Xipre o la dels monarques Pere III el Cerimoniós i Martí I l'Humà.⁴³

Anys després de l'inici d'aquesta presència carmelitana a la ciutat, la tradició ens situa la devoció a la Mare de Déu de la Candela arran de la pesta negra que assolà Europa en el segle XIV. L'any 1348 moriren gran part dels habitants de la vila, i llavors els veïns del nucli habitat li pregaren fervorosament. A partir d'aquí les intercessions de la imatge han anat en paral·lel a la història de la població: les pestes de 1530 i 1580, la plaga de la llagosta de 1687, els terratrèmols de finals del XVII, la constel·lació de 1783... Una devoció que s'ha expressat de nombroses maneres (promeses, pregàries, novenes, cants, processons...), i que troba en la instauració de les Festes Decennals, l'any 1791, la seva màxima expressió. Des de llavors, i cada 2 de febrer, se celebra la seva festivitat coincidint amb la festa de la presentació de l'infant Jesús al Temple. Aquest també és el dia que la processó de les Candeles surt de la porta principal de l'església de Sant Joan Baptista i recorre la plaça del Blat, el carrer Major i el carrer de l'Escrivania, i entra, de nou, al temple per la Porta de les Campanes. Cada deu anys la devoció s'exterioritza amb tota solemnitat amb les Festes Decennals, que tenen en centenars d'actes populars la millor expressió de la devoció encara present entre bona part dels vallencs.⁴⁴

Pocs anys després del naixement de la devoció vers Maria de la Candela apareix, com estem veient, la figura de la Mare de Déu del Lledó arran de la seva miraculosa aparició l'any 1366. No ens detindrem ara a parlar-ne de nou, però sí que voldríem remarcar que, a més d'aquestes grans devocions vers la Mare de Déu, la ciutat de Valls ha volgut demostrar el culte a Maria en els seus carrers i places, una realitat poc palpable avui dia, però que va tenir nombrosos exemples en capelles, pintures o imatges. Recordem ara la Mare de Déu dels Àngels que hi havia a la plaça de l'Oli, la del Carme, la del carrer de Sant Antoni, la Mare de Déu de Montserrat que presidia el carrer de la Cort, la de la Mercè que hi havia al carrer dels Espardenyers o la Mare de Déu del Lledó del carrer de Flavià, entre altres exemples.⁴⁵

Anys després d'aquestes tres grans devocions marianes (Carme, Candela i Lledó) en van venir d'altres: la de la Mare de Déu del Roser en el segle XVI, la de la Immaculada Concepció al XVII o la de la Verge de la Soledat i la dels Dolors, a partir dels segles XVII i XVIII. Totes elles, entre moltes altres, són encara presents a la ciutat.

⁴³ Diversos autors. *Valls i la seva història. Edat mitjana: del buit a la plenitud*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2006.

⁴⁴ PEDRERO, Emilio. *La Virgen de la Candela. Apuntes históricos de la patrona de Valls*. Impremta La Catalana de E. Castells. Valls, 1901. RIBAS VALLESPINOSA, Eusebi. *Monografía de la devoción a la Virgen de la Candela de Valls desde su origen hasta los últimos detalles de su coronación canónica*. Impremta Mariana. Lleida, 1912.

⁴⁵ SECALL GÜELL, Gabriel. *Els antics carrers de Valls*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989.

Peticions relacionades amb la pluja

Des dels primers moments en la història de la imatge del Lledó, els miracles que se li han associat van resultar ser un important aglutinador local, alhora que un sistema de protecció eficaç del qual disposaven els fidels davant de la diversitat i la malastrugança.

Aquestes narracions transmeses en origen gràcies a la memòria oral pretenien fer passar com a reals fets i situacions que deixaven clarament en un segon pla la precisió històrica en favor d'una intenció moral o espiritual. Per exemple, s'estén la tradició que explica que durant el suposat temps que la imatge va estar amagada dins el lledoner, es va procurar que aquesta no sofrís l'actuació dels agents atmosfèrics ni tampoc dels animals del bosc, i es va assegurar, a més, que ni la pols la malmetia ni les mosques s'hi posaven a sobre i que, si ho feien, queien mortes a l'acte.

Si per alguna qualitat, però, s'ha caracteritzat la imatge de la Mare de Déu del Lledó, és per la gran devoció que els ciutadans de Valls i d'altres poblacions de la contrada li han demostrat des de temps remots, sobretot en moments de sequera i falta d'aigua pels camps. En referència a com eren aquelles súpliques en les processons i rogatives que se li feien, Mn. Josep Grau ens deixà escrites les seves impressions sobre com es vivien aquelles jornades:

Eran días de lágrimas y de penitencia, y unas hileras interminables de hombres y mujeres descalzos, los unos desnudos de medio cuerpo arriba y otros dándose terribles azotes recibiendo en las heridas de sus espaldas sal mezclada con vinagre que le echaba el compañero de detrás, cargados los más con cadena y llevando otros pesada carga de hierros, iban con voces tétricas al templo de María a pedirle misericordia para sus campos y para sus vidas. Los niños se lo pedían con los brazos en cruz, las mujeres pegando sus rostros en las losas del templo, el buen padre de familia con voz de amargura honda, los presbíteros con sus cantos de miserere y el predicador desde el pulpito al rematar el sermón.⁴⁶

De fet, ja al cap de pocs anys de ser localitzada la imatge, es documenta una processó solemne el 6 d'abril de 1383 i una altra el 25 de març de 1394.⁴⁷ Es troben documentades, també, diverses rogatives en els segles XV, XVI, XVII i XVIII per demanar pluja, a més d'altres sortides per posar fi a pestes i guerres. En el segle XIX, la imatge surt tretze vegades, segons la documentació (dotze per pluja i una, el 1810, per demanar que s'acabés la guerra contra França).⁴⁸

Aquestes sortides on es demanava el favor de la pluja eren precedides per tot un cerimonial que començava després de la petició formal que feien els procuradors

⁴⁶ GRAU SERRA, Josep. *Colección de usos y costumbres antiguos y modernos de la ciudad de Valls y comarca*, 1911.

⁴⁷ SECALL GÜELL, Gabriel. *Els antics carrers de Valls*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989.

⁴⁸ *Libre de Ntra. Sra. del Lledó. Llibre manuscrit de l'arxiu dels caputxins de Valls que guarden los caputxins de Sarrià* (còpia). Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó, 1917.

de la confraria de Sant Pere i Sant Isidre als regidors de l'ajuntament per celebrar les rogatives, amb la crida a les altres poblacions perquè poguessin venir en processó des dels seus nuclis. Tot seguit, es baixava la imatge del seu cambril, sempre el dissabte a la nit, amb les portes del convent caputxí i l'església tancades, i només amb presència de la comunitat de frares i les persones designades per l'ajuntament. Un cop era baixada al presbiteri, enmig d'oracions i lletanies a Maria, s'esperava al matí del diumenge per iniciar el trasllat processional a la parroquial de Sant Joan Baptista. Així, doncs, amb la imatge ja revestida amb el mantell, la toca, la corona, el ram i les seves millors joies, s'iniciava el seguici amb una concentració de totes les processons a Sant Joan que pujaven en direcció al santuari per anar a buscar-la. Un cop arribats a l'església del capdamunt del passeig, i després d'un solemne ofici amb sermó, la imatge iniciava el seu pelegrinatge pels carrers i les places de la vila fins a arribar just davant l'altar major de la parroquial, on era dipositada. Mentre aquesta era allà, i cada dia, la comunitat caputxina l'anava a visitar després de les Completes, i al llarg d'aquestes jornades hi anaven passant els membres de les diferents confraries de la població, mentre feien exercicis de pietat i penitència pública per poder obtenir el favor de la pluja. Un cop aquesta començava a regar els camps, la imatge mariana es retornava amb tota solemnitat a la tarda al seu santuari després de cantar ofici al matí. Així, doncs, enmig de grans mostres de fervor públic per part de la població, veïns i forasters devots agraïen la seva intercessió aixecant altars decorats

Imatge de la processó de la Mare de Déu del Lledó que se celebrà, el 1924, per demanar pluja just en el moment que passava per davant del convent de les Monges Mínimes del Pati. (Arxiu del Col·legi de la Mare de Déu del Lledó)

amb flors i llums pels llocs on passava, i portaven ciris i cantaven la lletra dels seus goigs mentre acompanyaven la processó en direcció al santuari on la imatge, de nou amb les portes tancades, era reposada un altre cop al seu cambril.⁴⁹

Uns exemples de rogatives

Tal com ja hem explicat, les vegades que els fidels s'han dirigit a la imatge de la Mare de Déu del Lledó per demanar-li el favor de la pluja són nombroses al llarg dels segles. Rescatem avui els textos d'algunes d'aquestes rogatives per poder copsar quin era l'ambient que es generava en aquestes ocasions.

El primer text es remunta a inicis del segle XVIII:

Any 1702. Lo 18 d'abril los jurats demanaren a la Rda. Comunitat ab la forma acostumada, permís per traure la relíquia de Santa Úrsula per obtenir la pluja. Immediatament se'ls concedeix i per ésser la necessitat tan urgent l'endemà se feu la processó ab la Sda. Relíquia. No obtinguda la gràcia se suplica lo dia 26 poguer traure la Verge del Lledó ab processó solemne, a la que prometen assistir los pobles de Vilabella, Nulles, Alió i Renau. Al dia 30 d'abril, però plogué molt, i sols pogueren venir los d'Alió ab los de Puigpelat que foren rebuts al portal del Castell. La missa començà a les dotze [...]. Predica lo pare rector de Sant Francesc de Tarragona, molt bé, més d'una hora. Demanaren los frares del Carme fer una processó ab Crist fins a l'Hospitalet (ermita avui desaparescuda on se venerava la Mare de Deu de la Llet de Puigpelat); al tornar la processó a la vila anaren a la parròquia a cantar una salve a la Verge del Lledó, se'ls concedí permís per una vegada de ferla ab donzelles vestides de blanc, tabernacle i vera-creu. A les onze feu una tempestat. Durant tot lo dia se feu música a la Verge ab instruments d'arpa, guitarra, reboquets i altres instruments, junt ab l'orgue [...]. Lo diumenge dia set vingueren les processons de Nulles i de Renau, no arribant fins a les deu per lo molt fanch que hi havia. Predica lo P. Lector Barriach, de Sant Francisco de Paula, a la tarda lo Rector de Renau y'l vicari perpetuo de Nulles; se'n entornaren en processó molt contents i ab pluja [...]. Lo dia 13 de juny fou lo dia de alegria per tornar-se la Verge, cantant-se un Te Deum ab acció de gràcies, cantant lo Chor-orga, ministrils i gran cantoria. Tots estigueren molt contents, es tiraren tots los mascles (tronada) [...].⁵⁰

Un segon text és datat de finals del XVIII:

Lo dia 7 de febrer de 1798 se demanen y comencen la collecta y supliquen los Caputxins assistir a les lletanies majors si no plovia. Als 3 de mars se demana treure la relíquia de Santa Úrsula, fent-se la processó acostumada l'endemà que era diumenge. No havent ploget demanen al 21 de mars treure la Verge del Lledó, que's portada lo dia 27 solemnement a la parròquia ab assistència de les processons d'Alió, Puigpelat, Nulles, Picamoixons i Fontscaldes ab Masmolets i tots los frares caputxins. Lo dissabte

⁴⁹ *Libre de Nostra Senyora del Lledó. Libre manuscrit de l'arxiu dels caputxins de Valls que guarden los caputxins de Sarrià* (còpia). Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó, 1917.

⁵⁰ *La Crónica de Valls*, 21 de juny de 1924.

de Rams, la Mare de Déu es col·locà al cambril de Nostra Senyora dels Dolors, poc ha edificat, traient-se d'allí al Dissabte Sant a la tarda després d'un toc de mitja hora de la campana de Santa Úrsula. Lo dia 25 d'abril se cantà un Te Deum ab música ab acció de gràcies, predicant lo P. Fr. Miquel de Valls, en la processó vingueren los mateixos pobles que assistiren per treure la santa imatge i per lo curs de la processó se feren vint capelles pels carrers, prova del gran entusiasme dels devots de la Verge del Lledó.⁵¹

Un darrer moment ens parla sobre el retorn de la imatge al seu cambril, el mes de maig de 1878:

[...] Puestos para ello de acuerdo nuestro celoso cura párroco y el magnífico Ayuntamiento, empezóse a festejar a la Virgen la noche del sábado, cantándose en su honor; a toda orquesta, unas solemnes completas. Antes habían anunciado ya la fiesta un repique general de campanas y una atronadora salva de morteretes con más los gigantes y las collas dels Xiquets que recorrieron las calles de la villa al son de sus tradicionales dulzainas. El domingo [...] a las diez, con asistencia de nuestro muy digno municipio y de un numerosísimo concurso, empezaron los divinos oficios [...]. Después del evangelio ocupó la cátedra del Espíritu Santo el conocido orador sagrado P. Vinader de la compañía de Jesús, oriundo de esta villa, quien con la elocuencia de siempre, después de haber elogiado el público testimonio de piedad y acendrado amor hacia la Virgen del noble pueblo vallense, demostró cumplidamente cuan digna es María de todo nuestro cariño y los caracteres que debe reunir nuestra devoción para merecer sus favores. Terminados los divinos oficios los Xiquets lucieron sus habilidades levantando atrevidas torres en la plaza de la Constitución ante un inmenso público.

Por la tarde a las cuatro y media empezó a organizarse la procesión [...]. Dada forma a este acto salió la Virgen de la iglesia parroquial como a las seis, siendo llevada en una magnífica carroza bajo palio cuyas varas sostenían seis señores concejales, recorriendo de este modo el largo trecho que separa ambas iglesias por entre una apiñada muchedumbre, que, poseída del mas puro entusiasmo, aclamaba sin cesar a su Reina y Señora [...]. Pero donde la emoción llegó a su colmo fue cuando llevada la imagen en brazos de dos reverendos beneficiados vestidos de hábitos corales y estola y dos individuos del municipio con las insignias de su cargo, subieronla al camaril de su altar a los acordes de la marcha real [...].

Colocada, pues, nuevamente la Santa Imagen en su trono y saludada con el canto de la salve, púsose otra vez en marcha la procesión regresando al templo parroquial de San Juan por el mismo curso de antes, despidiéndose de nuestra excelsa protectora con el Te Deum entonado al pie de su altar, que dicho sea de paso estaba artística y profusamente iluminado por el clero allí reunido [...].

Terminado este acto [...] fue depositada en su urna la reliquia de nuestra patrona Santa Úrsula, que había sido así mismo llevada en procesión ocupando un sitio en la carroza delante, o mejor, al pie de la Virgen, saliendo acto continuo la comunidad y Ayuntamiento a despedir al vecindario de Fontscaldes que, con su párroco y alcalde pedáneo, habían tomado parte en la fiesta [...].⁵²

⁵¹ *La Crónica de Valls*, 5 de juliol de 1924.

⁵² *La Crónica de Valls*, 26 d'abril de 1924.

Imatge idealitzada de la Mare de Déu del Lledó impresa en un goig de finals del segle XVII. (Arxiu de la parròquia del santuari de la Mare de Déu del Lledó)

La Mare de Déu del Lledó en un goig imprès en el segle XVIII. (Arxiu de la parròquia del santuari de la Mare de Déu del Lledó)

Precs relacionats amb la maternitat

La devoció la Mare de Déu té profundes arrels en la vida de l'Església catòlica, i és present al llarg dels segles en la vida dels fidels i de les institucions eclesials. Aquesta veneració tan antiga sorgeix en part de l'associació que es fa amb la seva divina maternitat i al paper que li reservaren com a Theotokos (Mare de Déu) i mare d'aquells que se'n vulguin sentir fills seus.⁵³

Des d'antic, doncs, s'invoca Maria com a mare de Déu en una maternitat divina que l'Església considera un misteri i, alhora, un esdeveniment històric: Jesucrist nasqué de Maria Verge, la qual és, en el sentit més ple, la seva mare. Es tracta del misteri més antic i fonamental pel que fa a la persona i a la funció de Maria en la història de la salvació promesa pel seu Fill.⁵⁴

⁵³ El dogma de la maternitat divina de Maria va ser definit pel Concili d'Efes, l'any 431. MITRE FERNÁNDEZ, Emilio. *La Iglesia en la edad media*. Síntesis. Madrid, 2010.

⁵⁴ El catecisme catòlic ensenya que Déu podia fer-se present de múltiples formes en la història humana, però que, quan va arribar el moment, va disposar que el Verb s'encarnés i es fes home en el si d'una dona per l'acció de l'Esperit Sant. Aquesta dona era Maria, que es convertí així no tan sols en verge, sinó que es convertí també en mare de Déu. La Bíblia conté diversos passatges on es destaca la seva maternitat (Is 7,13-14, Lc 1,38, Lc 1,41-45, o Ap 12,1-6, entre altres), situació

En el cas de la imatge de la Mare de Déu del Lledó, i tal com podem llegir en els seus goigs, la seva intervenció i presència entre les dones de la vila i la contrada en moments relacionats amb la maternitat (sobretot el part) eren més que evidents: “Vostra església de casades / visitades sempre’s veu, / demanant-vos, confiades, / que un bon part les hi dongueu; / Vos, de Déu infantadora, / sempre ohiu sa petició. / Sigueu nostra protectora, / Verge Santa del Lledó.”⁵⁵

La tradició i la memòria oral ens han llegat diverses intervencions i mediacions de la imatge referents a aquest àmbit.⁵⁶

El 9 d’abril de l’any 1732 llegim que va arribar desesperada al convent dels Caputxins de Valls una dona que explicava que tenia la filla amb un part ben difícil, no tan sols perquè tot plegat s’havia complicat a darrera hora, sinó perquè el fill que venia en camí era, a més, il·legítim. La dona demanà al pare Guardià del convent, en Bonaventura de Gandesa, si tenia una cinta de la Verge de Tortosa, de la qual n’era molt devota.⁵⁷ El pare Guardià digué que, lamentant-ho molt, allà no n’hi havia cap, però que li podia donar una estampa de la Mare de Déu del Lledó, a la qual podria resar devotament i demanar-li amb fe la seva intervenció miraculosa. La pobra dona va creure que aquell podia ser un bon camí i agafà l’estampa. En arribar a casa, i al costat de la seva filla, va resar amb molta entrega a la imatge mariana del Lledó amb l’estampa entre les mans. Finalment, el part es va produir correctament, ja que va néixer una nena sana i riallera. Dies després l’anaren a presentar a la imatge del Lledó.

Una altra història relacionada amb la maternitat ens parla que el 16 d’agost del mateix 1732 arribaren al convent dues dones que demanaren el mantell de la imatge per cobrir una dona que estava donant a llum amb certes dificultats. El pare Guardià no va dubtar en oferir el mantell de la imatge de la Mare de Déu del Lledó, i va dir, a més, que resaria perquè tot acabés feliçment. L’endemà les dues dones tornaren al convent per explicar que, una vegada havien posat el mantell sobre la partera, el

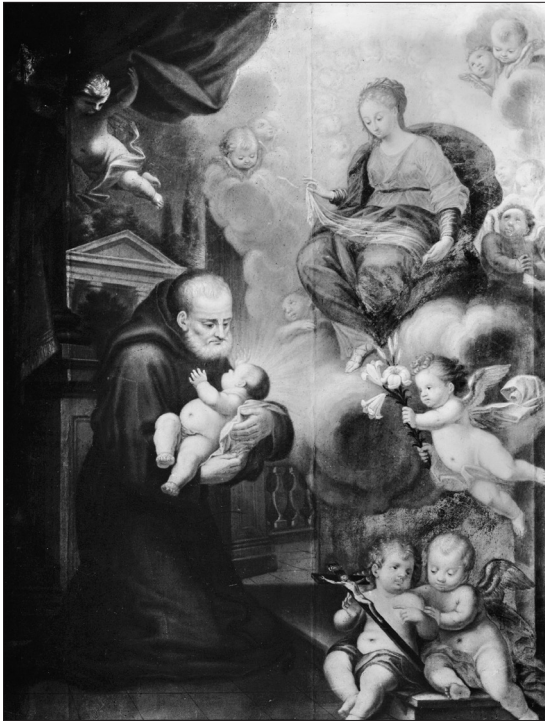
---

que l’associa a aquest fet i que ens ajuda a entendre el paper que en aquest camp complirà la imatge del Lledó.

⁵⁵ Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó.

⁵⁶ *Libre de Nostra Senyora del Lledó. Libre manuscrit de l’arxiu dels caputxins de Valls que guarden los caputxins de Sarrià* (còpia). Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó, 1917.

⁵⁷ A la ciutat de Tortosa hi ha molta tradició al voltant de la Mare de Déu de la Cinta. S’explica que la Verge es va aparèixer a la Catedral de Tortosa, en el segle XII, per entregar a un sacerdot el faixí o cenyidor —una cinta— que portava sobre el seu vestit, una relíquia que encara es venera i que tradicionalment es relaciona amb el moment del naixement d’una criatura, i és costum de portar-la a totes les reines de la corona espanyola des que Felip IV la va demanar, l’any 1629, arran del naixement de l’infant Baltasar Carles. (VIDAL FRANQUET, Jacobo. “La baixada de la Cinta, 500 anys. Algunes qüestions d’iconografia”, a *Recerca*, núm. 12, 2008)

Quadre de l'artista Jaume Pons i Monravà (1671-1730) que es trobava al santuari del Lledó fins a l'estiu de 1936. (Arxiu de la parròquia del santuari de la Mare de Déu del Lledó)

fet de parir va acabar molt bé, i que retornaven el mantell amb molta més devoció que quan l'havien pres.⁵⁸

D'altres històries que s'han trobat relacionades amb la maternitat es refereixen, justament, al fet que alguna de les dones que s'hi adreçaven no podien ser mares. Coneixem el cas de Maria Soler Gassol que, malgrat el sentiment que tenia per ser mare, sembla que era estèril. Les pregàries que dirigí a la imatge de la Mare de Déu del Lledó li comportaren finalment poder engendrar quatre fills. En agraïment per la divina intercessió, la felïç mare va regalar a la imatge mariana una pintura de Jaume Pons per al seu santuari. Un altre exemple similar el trobem en la història d'Isabel Rosselló que, estèril durant diversos anys i després d'haver perdut ja l'esperança de poder ser mare, va suplicar a la imatge que intercedís per ella, i va donar-li així

⁵⁸ En l'actualitat la imatge de la Mare de Déu del Lledó no duu vestits postissos o mantells, com se li havien posat en segles anteriors. El costum de vestir la marededeu, així com de guarnir-la amb joies i d'altres elements reals, es perdé en bona part als anys 30 del segle XX. (BLASI VALLESPINOSA, Francesc. "Santuàries marians de la Diòcesi de Tarragona", a *Revista del Centre de Lectura de Reus*. Reus, 1933)

Instantània que ens mostra la perspectiva de la paret de l'absis del santuari del Lledó, el 25 d'octubre de l'any 1925, moment en què ja s'havien iniciat les obres que van acabar per aixecar el nou retaule de Martinell i que van fer desaparèixer la pintura que presidia el temple des del segle XVIII. Cèsar Martinell. (Fons MdV)

dos fills. En agraïment pel miracle, la Isabel va batejar amb el nom de Mariano el nen que va concebre, i va posar Maria a la nena també nascuda.⁵⁹

Mostres de devoció vers la imatge: els exvots

La imatge de la Mare de Déu del Lledó ha despertat la devoció i l'entrega de nombrosos veïns i gent de la rodalia ja des del moment de la seva troballa, l'any 1366. Així, i tal com passava en la resta de santuaris del país,⁶⁰ és versemblant pensar que començaren a oferir-li diversos objectes amb motiu d'alguna promesa: un "devot" que, complint amb la seva paraula, oferia un "exvot" en agraïment del favor rebut. Aquesta era una pràctica habitual molt arrelada al territori, sobretot en moments d'extrema dificultat (malalties, epidèmies, guerres...), però, també, en agraïment per

⁵⁹ Es coneixen alguns casos de nenes nascudes a Valls i batejades com a Lledona, una clara referència que ens recorda que les seves mares agraïren la intercessió de la imatge de la Mare de Déu del Lledó en algun moment de l'embaràs o del part, i després batejaven les filles amb aquest nom tan particular.

⁶⁰ Diversos autors. *Santuaris de Catalunya. Una geografia de llocs sagrats*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2009.

algun naixement o matrimoni. En el cas del santuari del Lledó, la documentació ja ens parla dels exvots presents a l'edifici medieval (retaulons i tauletes, objectes de cera, robes i joies, armes de foc, cabells, grillons, mortalles, retrats dels devots, o bé l'oferiment de misses), objectes que es perderen majoritàriament en aixecar-se el nou temple en el segle XVIII, però que seguiren essent habituals fins a principis del segle XX.⁶¹

De tots els recollits per la documentació en destaquem diversos. El primer era un exvot relacionat amb una història de violència de gènere. Sembla que hi havia a la vila un home molt gelós que sospitava que la seva dona l'estava enganyant. Un dia, embogit per aquell pensament, la va apunyalar mentre ella estava dormint al llit i, creient-la morta, marxà corrents al santuari del Lledó a demanar clemència. Allà, i aconsellat pels frares caputxins, es posà a resar de genolls davant la imatge, i succeí llavors el miracle: la seva dona va entrar per la porta del santuari sense cap mena de senyal de violència sobre el seu cos, estranyada per la sorpresa dels frares i del seu marit. En preguntar-li sobre el fet, ella contestà que, quan es va despertar del seu son, havia sentit la necessitat de pujar a oir missa i visitar la imatge del Lledó, i que no en sabia res, de les ganivetades que li estaven explicant, malgrat que sí que en despertar-se havia vist els llençols amb molts forats. Després d'una abraçada ben sincera el matrimoni marxà feliçment cap a casa, no sense abans prometre donar a la imatge un ric mantell de color blau.⁶²

Un altre exvot era un retauló pintat relacionat amb una altra història: dos pagesos començaren a discutir al costat del convent. Es veu que la cosa va anar a més i un d'ells tirà l'altre a terra i amb la falç començà a colpejar-li el coll mentre el caigut invocava Maria del Lledó. Un altre que va veure l'escena va córrer al convent a explicar-ho als frares, que sortiren de pressa pensant que potser podrien arribar a temps de donar-li l'extremunció. En arribar al lloc indicat, trobaren el pagès en perfecte estat: l'agressor embogit no havia vist que la curvatura de la falç havia evitat que li segués el coll.⁶³

Un exemple de penitències i misses oferides per un devot ens l'explica la història d'en Joan Miret, veí de Biure (al costat de Santa Coloma de Queralt), que va ser pres per uns deutes que ja havia pagat, però no ho podia demostrar documentalment. Portat a la presó de Barcelona, se sentia sol i desmotivats, i va ser a més extorsionat per un company seu que li demanava de tot. Un dia, després de demanar ajuda a Maria del Lledó, va poder trencar fàcilment una reixa de la cel·la, i així pogué escapar. Abans de tornar a casa, però, va anar-se a Valls, l'11 juny de 1732, on dormí a casa d'un amic, i l'endemà (dia de Corpus) va anar des del Portal Nou de genolls fins al

⁶¹ Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó.

⁶² Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó.

⁶³ Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó.

santuari del Lledó en un acte de penitència i agraïment públic. En arribar-hi, va oir dues misses, i va demanar després al pare Guardià de poder confessar-se.⁶⁴

Es trobaven d'altres exvots relacionats amb històries molt menys rocambolesques que les anteriors: unes cames de cera donades per Jaume Ferrer, de Valls, per la intercessió que va fer la imatge de la Mare de Déu del Lledó en salvar-lo d'un accident amb un carro de blat que li va caure al damunt, el 29 de març de 1746, quan anava en direcció a Tarragona. Un altre exvot era un anell d'or que donà Teresa Bunich Güell, el maig de 1722, per haver superat feliçment una malaltia. Unes belles cortines foren donades, el 23 de juny de 1747, per Antònia Miró Malet, de Valls, per haver estat guarida d'una malaltia. L'hereva del mas d'en Borràs va donar, el 25 de setembre de 1802, un mantell de flor natural de seda amb encaix de plata després de ser curada, malgrat que els metges que visità la donessin per difunta. De molts altres exvots no en constava ni el donant ni el motiu de la donació i intercessió, però eren nombrosos i clars exemples de la devoció que es tenia per la imatge.⁶⁵

Intercessions de la imatge en diferents conflictes armats

La devoció per la imatge de la Mare de Déu del Lledó en temps de guerres i conflictes armats és constant al llarg de la història. Destaquem ara alguns casos d'entre tots.

El primer ens situa just després de la Guerra de Successió quan, malgrat haver-se donat per finalitzat el conflicte a Catalunya amb la rendició de Barcelona l'11 de setembre de 1714 davant dels exèrcits borbònics, els enfrontaments continuaren en forma de resistència de guerrilles arreu del país.⁶⁶ Un dels principals guerrillers que capitanejaren la resistència fou en Pere Joan Barceló Anguera, conegut amb el sobrenom de Carraslet, actiu en aquestes comarques del Camp de Tarragona el primer quart del segle XVIII.⁶⁷ Després d'intentar entrar a Reus amb els seus homes, el 26 de juliol de 1719, va voler obtenir una victòria amb l'ocupació de la vila de Valls, el 5 de desembre d'aquell any, però l'intent resultà igualment infructuós.⁶⁸ La tradició explica que la seva derrota es va deure en part a la resistència dels seus

⁶⁴ Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó.

⁶⁵ Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó.

⁶⁶ ALBAREDA, Joaquim. *Una relació difícil. Catalunya i l'Espanya moderna*. Base. Barcelona, 2007.

⁶⁷ IGLÉSIES, Josep. *El guerriller Carraslet*. Rafael Dalmau, editor. Barcelona, 1961.

⁶⁸ Per aquelles dates en Carraslet ja era tota una llegenda, i la Reial Audiència va establir fortes dotacions econòmiques per a qui aconseguís la seva captura, un fet que no li impedí d'intentar la rendició de Valls: Carraslet buscava una vila emmurallada que li servís de base d'aprovisionament, un centre estratègic que li permetria seguir expandint-se i bloquejar Tarragona, que així cauria més ràpidament. (ARITZETA ABAD, Margarida. *Carraslet-Veciana. Elements per a l'anàlisi de la guerrilla antiborbònica. Valls, 5 de desembre de 1719*. Òmnium Cultural. Valls, 1979)

veïns (majoritàriament felipistes) i a la intercessió de la imatge de Maria del Lledó: se'ns assegura que aquella tarda alguns vilatans, sobretot dones i nens, temorosos del conflicte que s'albirava, van replegar-se a l'interior del santuari del Lledó per encomanar-se a la imatge mariana entre crits i plors de desesperació, mentre creien esperar el pitjor. En aquell moment tots els concentrats allà decidiren sortir fora a ajudar els homes que miraven d'aturar la invasió, i van aconseguir l'èxit i evitar així l'ocupació de la vila. La creença popular va fer que s'atribuís a la miraculosa imatge la victòria davant dels homes d'en Carrasplet.

Un altre cas on la tradició assegura la intercessió de la Mare de Déu del Lledó ens transporta a inicis del segle XIX, època de fortes convulsions polítiques per les lluites constants entre conservadors i liberals que ocasionaren pronunciaments militars, revoltes i guerres civils, a les quals s'ha d'afegir la Guerra del Francès (1808-1814). Justament al voltant d'aquest conflicte és on s'explica com els frares caputxins que llavors custodiaven el santuari pogueren anar amagant la imatge en diverses ocasions per salvar-la de la destrucció o l'espoli. Un d'aquests episodis ens conta que en aquells moments, i abans que l'entrada de l'exèrcit francès a la població fos efectiva, els frares caputxins volgueren evitar que els soldats invasors poguessin prendre les joies i atuells del santuari de més valor; i van pensar també a amagar la imatge gòtica per evitar que fos profanada pels francesos, tal com sembla que anaven fent en altres esglésies i santuaris del país on havien entrat. Així, doncs, la comunitat pensà que el millor era amagar-la enterrant-la a l'hort, posada dins d'una caixa i colgant-la de terra després. La tradició explica que, un cop embalada, l'efígie pesava tant que diverses persones amb prou feines la van poder dur fins al lloc on havien fet el forat.

Un cop amagada i enterrada, i amb els caputxins ja fugint del convent, el pare Guardià va recordar la devoció vers la imatge i que potser la seva intercessió podria salvar la vila i els seus habitants. Així, va decidir tornar endarrere per desenterrar-la i situar-la, de nou, presidint el cambril del seu santuari. Llavors anà a buscar un mosso de la família Lari perquè desenterrés la caixa i agafés la imatge, una tasca que miraculosament pogué fer ell sol, malgrat el pes que anteriorment havien notat els que havien participat en el seu enterrament. Posada de nou al seu cambril, el pare Guardià volgué fer palesa la presència de la imatge en el seu lloc habitual, i va obrir llavors, de bat a bat, les portes del seu santuari perquè fos ben visible des de l'exterior.

L'entrada a la vila d'un exèrcit de 20.000 francesos amb uns 2.000 cavalls comandats pel general Gouvion Saint-Cyr es produí, finalment, el 22 de febrer de 1809. Les seves ordres eren ben conegudes per tots: entrar a sang i foc a Valls per castigar i matar tots aquells que havien destacat en la seva aferrissada defensa, igual que havia fet poc temps abans a la vila de l'Arboç. Així, els francesos començaren a cremar algunes cases del camí de la Creu dels Caputxins en una esbojarrada disbauxa que el general francès es mirava assegut al portal d'un hostal que hi havia per la zona.

Imatge del convent caputxí de Calella durant la Guerra del Francès. L'any 1808 les tropes franceses van entrar a aquesta població, i el convent caputxí fou saquejat i incendiat. La seva semblança arquitectònica amb el de Valls fa que l'escena ens serveixi per il·lustrar la situació viscuda en el moment. Aiguafort de Bonaventura Planella (1822).

S'explica que, mentre contemplava l'espectacle, el general va demanar un edifici gran per poder-s'hi estar ell i la seva plana major; i els veïns van contestar ràpidament que el millor lloc era el convent dels Caputxins, molt proper a aquell lloc, que ja no tenia frares perquè ja havien fugit. Així, Gouvion i la seva tropa es dirigiren al convent. En arribar al santuari i trobar les seves portes obertes, el general francès va poder veure la imatge mariana sobre el seu pedestal mirant en direcció a la població, un moment en què, explica la tradició, en Gouvion es girà vers els seus ajudants per revocar l'ordre inicial de cremar la població. Aquest sobtat canvi de plans fou interpretat pels veïns com una intercessió de Maria del Lledó, tal com podem llegir en els seus goigs: "Quan aquí el francès entrava, / en Saint Cir, el general, / cremar el poble es proposava, / sens deixar un sol casal; / però prompte Vós, Senyora, / li mudàveu la intenció."⁶⁹

⁶⁹ En dues ocasions més al llarg del conflicte (1810 i 1811) la imatge va poder ser salvada de nou, malgrat que els membres de l'exèrcit invasor la buscaren amb insistència per tots els racons del cenobi caputxí. Després de tot plegat, i amb motiu de la fi de les hostilitats, se celebraren a Valls unes grans festes amb processons de lluïment, arcs triomfals, castells de focs i diversos oficis per agrair a la Mare de Déu del Lledó haver fet fora els francesos.

El barri dels Gitanos i la devoció d'aquests vers la imatge mariana

Arran del procés desamortitzador, els frares caputxins abandonaren el convent i el santuari del Lledó el juliol de 1835. Aquest fet propicià l'aparició en aquella zona i els seus espais de diverses famílies de minsos recursos econòmics que aprofitaren el semiabandó inicial de l'antic cenobi caputxí per instal·lar-s'hi lliurement, sembla que amb autorització verbal de l'alcalde del moment. El seu nombre acabà sent tan nombrós que, amb el temps, aparegué un nou barri en aquella zona que passà a ser conegut popularment com el barri dels Gitanos.⁷⁰

En referència a aquest espai i als seus nous veïns en un text aparegut a la premsa, el novembre de 1917, llegim com se'ns descrivia aquell ambient (ens ajudem d'unes línies d'en Narcís Oller publicades, l'abril de 1885, a la premsa local) com un espai deixat sense ordre ni llei i on abundaven els lladres, els malfactors i les prostitutes:

Y surge en los terrenos del Priorato una nueva barriada. Narciso Oller en una pequeña novela escrita en sus mocedades la describe de la siguiente manera:

Frente las tapias del huerto no tardó en surgir [...] una barriada pobre, de miserable aspecto, y que por la movilidad de su población bien podía llamarse Aduar. Constituyen este barrio, denominado de Gitanos, dos anchas calles perpendiculares al convento, cruzadas por otras más angostas que van a parar a una calleja paralela a las primeras. La principal de estas, llamada paseo de Capuchinos,

⁷⁰ “[...] Claro que no eran vagabundos como los que pululan por todas partes, sino gitanos nacidos y avecindados en Valls, donde se dedicaban a diversas profesiones. [...] Valls fue una de las poblaciones indicadas para concentrar a los gitanos. Es natural que los vallenses no quisieran a los nuevos huéspedes dentro del recinto de la población, que entonces, por la parte alta, terminaba en el portal del Castell. A extramuros quedaban el cuartel, el convento de los Capuchinos, el santuario del Lledó, la Torratxa, los huertos y algunas casas diseminadas. Los gitanos, pues, serían alojados a lo largo del que hoy es paseo de Capuchinos y del camino del Pla de Cabra y Alió, actualmente arrabal de Misericordia, en algunas casucas y principalmente en chozas. [...] Se dedicaban la mayoría al tráfico de caballerías menores, asnos y pollinos. Los había esquiladores, cocheros, mozos de cuadra, etc. Algunos vivían de la caridad pública [...] o como podían.” CASTELLS OLLER, Eduard. “El barrio de los Capuchinos, los gitanos y los burros”, a *Cultura*, núm. 57, novembre de 1949.

“Amb la celebració de les fires i els mercats setmanals de cada dimecres i de cada dissabte, Valls rebia un bon nombre de visitants, la qual cosa propiciava una gran animació i bons guanys per als vallencs [...]. En ocasió de les fires del bestiar, les parts laterals del passeig dels Caputxins es transformaven en extenses quadres (amb caràcter provisional), cobertes amb els respectius envelats de teles multicolors. En aquestes ocasions, aquell indret presentava l'aspecte d'un vertader mercat oriental. Els gitanos de Valls gaudien de bona fama de mercaders, i participaren en una xarxa de fires i de mercats establerts arreu de Catalunya. Però en el moment de començar a decaure aquest tipus de mercadeig, moltes d'aquelles famílies es van veure obligades a emigrar a altres indrets per provar millor fortuna.” (SECALL GÜELL, Gabriel. *Els antics carrers de Valls*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989)

termina en el atrio del convento, la otra en una encrucijada de caminos vecinales, y, por el extremo inmediato a la población, confluyen ambas a la plaza de Cuarteles.

Antes, más que ahora, formaban ese barrio casuquillas desigualísimas y de moruno aspecto; así que, vuelto de espaldas al santuario, al contemplar el paseo de Capuchinos con sus miserables casuchas y las exóticas palmeras que mecían sus esbeltos penachos sobre la tapia del huerto conventual, animado el conjunto por haraposos y tostados gitanos que adiestraban al pelo rucios y pollinos, recordaba uno, descripciones de Marruecos.

Valls, al crecer, adquiere con las virtudes ciudadanas, las máculas de las grandes urbes. Tiene un suburbio donde encuentran asilo gitanos y cuatrerros, pícaros y rufianes, lisiados y mendigos. Los fracasados de la vida y los profesionales del crimen buscan refugio en esta barriada. Todo lo que expelle la población viene a parar al barrio de capuchinos. Las escorias del trabajo, los escombros de los derribos y la basura de la villa, hallan su asiento en estos terrenos. Y así todos los desechos humanos, toda la roña social, la carne de burdel y la hez de la población. Todo lo que cae y que rueda viene a este barrio [...]. No hay higiene urbana ni social. No hay cloacas. Las casuchas tienen pozos negros. No hay agua para el aseo. Los gitanos han de llevar a abrevar sus caballerías al abrevadero de Farigola. Las calles quedan sin bautizar. Callejas sin nombre que habita gente que no tiene más que apodo. Una sola calle, el antiguo camino del Pla, toma el nombre de arrabal de Misericordia. Misericordia que necesitan aquí todos: los desgraciados que la piden y los delinquentes que se apartan de ella [...]. Nadie ni nada está aquí seguro [...].

Todo es aquí a la vez cómico y siniestro [...]. Leyendas de maleficios, anécdotas de superstición, historias que dan escalofrío. Rasgueando la guitarra, se baila el garrotín en la calle. Y en este barrio al parecer alegre [...] se ha levantado en menos de 30 años cuatro veces el patíbulo. Y no contamos los fusilamientos [...]. Todo lo que es mísero, ruin y siniestro ha de asentarse en esta barriada [...].⁷¹

En referència a aquests personatges —la major part d'ells eren gitanos segons els textos consultats— en Mn. Grau destacava, l'any 1911, la devoció que tenien vers la imatge de la Mare de Déu del Lledó:

Como que viven en los barrios de la Virgen del Lledó, las gitanas son devotas entrañables de ella. Si piden limosna dicen que ya les encomendarán a la Virgen de su barrio. Era de ver su desespero cuando el último año de sequía transportaron en procesión a la citada Virgen a la Iglesia Parroquial. Parecía que quedaban huérfanas y con aquellas sus frases inimitables llorando pedían a la Virgen que enviase la lluvia apetecida para que pronto pudiera volver, y después de algunos días, cuando fue triunfalmente vuelta a su capilla, con frases del más acrisalado amor, le pedían que no se marchara de allí porque ellas la guardarían.⁷²

⁷¹ *La Crónica de Valls*, 10 de novembre de 1917.

⁷² GRAU SERRA, Josep. *Colección de usos y costumbres antiguos y modernos de la ciudad de Valls y comarca*, 1911.

L'impacte de la Guerra Civil espanyola (1936-1939)

Ja hem explicat com, al llarg dels més de sis-cents anys d'història, la imatge ha acompanyat la contrada en moments d'extrema dificultat, i respon, segons la tradició, a les súpliques i els precs dels seus veïns fidels. Aquests, en un agraïment pietós i sempre que la Mare de Déu ho ha necessitat, han respost oferint les seves mans per salvaguardar-la de l'espòli i destrucció, la darrera vegada ara fa més de 80 anys.

A l'inici d'aquell estiu de 1936, amb tensions polítiques extremadament bipolaritzades, el patrimoni eclesiàstic de la ciutat es va veure greument afectat per grups i persones radicalitzades que robaren, destruïren i esborraren bona part de l'herència patrimonial de caire sacre que hi havia a la ciutat.⁷³ El santuari del Lledó, malauradament, no va ser-ne l'excepció, i bona part de la imatgeria, orfebreria i arxius documentals que atresorava foren destruïts en unes poques hores, i se'n salvaren ben pocs elements que podem contemplar avui meravellats pensant en què devia ser tot plegat.

És cert que la imatge del Lledó va poder ser salvada de la seva destrucció, però això no ens ha de fer oblidar la pèrdua patrimonial produïda al seu entorn. Recuperem ara unes línies redactades aquells dies per les religioses Vedrúna que llavors regentaven el col·legi de nenes i la Casa de la Caritat, i que ens expliquen de forma directa com es va dur a terme la salvació de l'efígie.⁷⁴

[...] El dia 22 de juliol van arribar al santuari una colla de persones exaltades amb ganes de destrossar el santuari i el convent. Nosaltres vam aconseguir fer-los marxar dient que nosaltres no regíem la casa, que els propietaris eren la Junta Rectora de la Casa de Caritat i, si volien alguna cosa, s'havia de fer amb la seva presència. Aquesta treva ens va permetre amagar tota una sèrie d'objectes de valor religiós. També volíem amagar la Mare de Déu del Lledó, però pesava massa i nosaltres soles no podíem. Aleshores van venir els senyors Francesc Homs i Joan Plana.⁷⁵ Homs va explicar que ell volia salvar la Mare de Déu de la Candela, però li van prendre i la van fer malbé. Va agafar una gran enrabiada i ara estava resolt a salvar la Mare de Déu del Lledó com fos, de la qual la seva mare n'era una gran devota. Nosaltres vam pensar que això era ben bé la vinguda de l'Esperit Sant. Vam quedar en un dia per treure-la del

⁷³ Recordem el saqueig i la destrucció que va patir el conjunt del ric patrimoni artístic que atresoraven les esglésies, els convents, les capelles i les ermites del municipi. (CASAS MERCADÉ, Ferran. *Valls: la Guerra Civil (quan no hi havia Pau ni Treva). 1936-1939*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1982)

⁷⁴ Arxiu del Col·legi de la Mare de Déu del Lledó.

⁷⁵ Francesc Homs Pintó: paleta, membre d'ERC i regidor a l'ajuntament de Valls. Joan Plana Tondo (Valls, 1905 – Tolosa de Llenguadoc, França, 1982): membre d'ERC. Fou vocal de la Junta de la Casa de la Caritat (1936), va preparar l'evacuació de les Germanes Carmelites de la Caritat. Delegat de cultura de la Generalitat a Valls i delegat de la Generalitat a l'Escola del Treball (1937), participà en el salvament d'altres objectes artístics a la ciutat. Alcalde del segon ajuntament de guerra per ERC (novembre de 1937 – maig de 1938). L'any 1938 va haver d'exiliar-se a França, on finalment morí el 1982. (Font: diverses consultes a la família)

cambril i la vam portar a la roberia dels nens de la casa, en un racó molt enfonsat.⁷⁶ En el seu lloc hi vam col·locar una imatge de la Mare de Déu del Carme.

El 26 de juliol vam rebre una comunicació que ens deia que havíem de preparar totes les imatges del convent perquè els milicians vindrien a buscar-les.⁷⁷ Vingueren amb un camió molta gent, sobretot dones, a presenciar aquest fet, i demanaven que es carregués també la imatge del Lledó. Els membres de la Junta que hi eren presents van dir que la imatge ja la carregarien en el viatge següent. Quan es va fer, van dir que s'havia carregat en la primera camionada.⁷⁸

Però el 3 d'agost, cap a la tarda, una colla de gent portats per Clariana⁷⁹ es van apoderar del convent i l'església per cremar tot el que trobessin. Van ser uns moments

⁷⁶ “[...] vam ser jo i la germana Teresa Peya les que vam baixar la imatge de la Mare de Déu del Lledó des del cambril fins a l'altar major; on la deixàrem. Llavors ens van fer fora perquè no sabéssim on l'anaven a amagar”. Records de Ramona Serra Escoté (1919-2018) en una entrevista realitzada el 27 de novembre de 2013. De fet, segons els records de la germana Magdalena Queralt (1928) en l'entrevista realitzada el 2 de gener de 2014 la imatge va ser amagada en un dels armaris de la roberia dels nens.

⁷⁷ Aquell mateix 26 de juliol el president de la Casa de la Caritat va aconsellar a les germanes que no anessin vestides amb hàbit, com a mínim les que tinguessin més contacte amb l'exterior. Dies després, el 31 de juliol, totes es van treure les robes de religioses.

⁷⁸ “Cuando llegó el turno de bajar del camarín la imagen de la Virgen del Carmen donde substituía la del Lledó, un sujeto llamado F. Peris hizo señas disimuladas a una monja y le entregó la imagen del Niño Jesús para guardarla en sitio seguro, porque él «no tenía corazón para llevarla al fuego». Otro acto semejante sucedió cuando la destrucción del Altar del Crucificado, situado en el primer hueco de la nave, entrando en la Iglesia por el lado del Evangelio. El indicado F. Peris y J. Plana prefirieron entregar a las monjas la imagen de Jesús antes que destinarla a la hoguera.” BLAS VALLESPINOSA, Francesc. *Contribución a la historia. Intervención marxista en el santuario de Nuestra Señora del Lledó de Valls. Años 1936-1939* (document mecanografiat conservat a l'Arxiu Parroquial del santuari del Lledó, datat l'agost de 1940). El mateix episodi és descrit per Ferran Casas, i especifica que F. Peris era militant del PSUC. CASAS MERCADÉ, Ferran. *Valls: la Guerra Civil (quan no hi havia Pau ni Treva). 1936-1939*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1982.

El citat F. Peris es refereix a Francesc Peris Ribé, membre de la coneguda Comissió d'Assistència Social, que es formà arran dels fets de 1934. L'altre personatge al qual fa referència el text (J. Plana) és, de nou, Joan Plana Tondo.

De fet, en aquells moments alguns d'aquests membres de la Junta de la Casa de la Caritat van avisar alguns veïns de la zona perquè poguessin donar un cop de mà i evitar en la mesura del que fos possible la destrucció indiscriminada del patrimoni religiós del santuari del Lledó. Un d'aquests que es va anar a buscar vivia en una casa a mitja alçada del passeig dels Caputxins: era Antoni Roig Reig, membre d'ERC, que entenia que “la política és una cosa i l'Església n'és una altra”, tal com recordava la seva filla Teresa Roig Reverté (1919).

⁷⁹ La referència a aquest tal Clariana ens porta directament a dos personatges. El primer és Agustí Clariana Vallvé (?-1949). Nascut a Valls. Paleta i activista. Pare d'Agustí i de M. del Carme Clariana Tous. Durant la guerra treballà a la Clínica Militar de Valls. Va ser afusellat pels franquistes al Camp de la Bota de Barcelona, en represàlia, sobretot, per la fugida del seu fill a França, i també perquè havia rentat la cara del difunt Tomàs Caylà, líder dels tradicionalistes catalans, un cop va ser assassinat davant per davant de la casa on vivia.

molt tràgics per a nosaltres, molt tristos.⁸⁰ Patíem molt perquè si ens trobaven la Mare de Déu amagada, en pagaríem les conseqüències. Vam pregar molt, i gràcies a Déu no la van trobar [...].

El dissabte a la nit, dia 8 d'agost, després d'haver-la envoltat amb sacs i roba impermeable, i col·locada dins una caixa de fusta, la vam amagar al pati de les nenes. Érem tres germanes i ells dos.⁸¹ Es va fer un forat molt fondo al pati de les nenes per poder-la amagar. Portàvem una llanterna i armes per si algú ens descobria. Van ser uns moments de gran emoció i alhora d'incertesa, perquè no sabíem quant de temps hauria de romandre la Verge amagada.⁸²

Un cop es va acabar aquest acte, l'Homs i el Plana ens van dir que guardéssim el secret d'aquell fet i que des d'aleshores havíem perdut tota la custòdia sobre la imatge.

Al cap d'uns dies, el senyor Plana va anar a Barcelona per oferir a Ventura Gassol la Mare de Déu. Gassol li va contestar que era millor deixar-la allí on era amagada, però que l'informessin immediatament si hi hagués algun perill de destrucció per poder-ho evitar.

El segon és Agustí Clariana Tous (1905-1995). Nascut a Valls. Paleta i dirigent politicosindical. Fill d'Agustí Clariana Vallvé i germà de la M. del Carme, sindicalista i militant del PSUC. D'idees nacionalistes, l'abril de 1932, en constituir-se la Unió Socialista de Catalunya (Secció de Valls), entrà a la junta com a vocal. Participà en les eleccions municipals de gener de 1933 a la candidatura del Front Únic d'Esquerres. Entrà de regidor a l'ajuntament de Valls, el febrer de 1934, i va ocupar el lloc de Carles Gerhard, que no arribà a prendre possessió del càrrec. Va ser empresonat tres anys i un dia arran dels fets del 6 d'Octubre de 1934. Va ser reposat al consistori el febrer de 1936. Durant la guerra, va ser jutge popular de Valls (1937). El juny de 1937 va ser nomenat secretari d'organització de la UGT local i alhora es va convertir en un dels homes forts del PSUC a Valls. El juny de 1938 es va incorporar al front. Part de la militància comunista dissident l'acusà de ser qui ordenà la repressió del POUM, a Valls, que implicà que tres vallencs fossin executats. A finals de la guerra va marxar exiliat a França, on finalment va morir.

MARTÍNEZ SAS, M. Teresa; BLANCH PAGÉS, Pelai. *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. Universitat de Barcelona i Abadia de Montserrat. Barcelona, 2000. Diversos autors. *Valls i la seva història. Edat contemporània. Segle XX*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2010.

⁸⁰ “[...] recordo haver vist com apilaven llibres del Col·legi i de la Casa de la Caritat al pati dels nens i cremar-los [...]”. Records de Ramona Serra Escoté (1919-2018) en l'entrevista realitzada el 27 de novembre de 2013.

⁸¹ Després de diverses indagacions, podem dir sense massa por a l'error que les tres religioses presents en l'acte d'enterrament de la imatge foren les religioses Concepció Molas, Maria Lluïsa Bas i Maria Conti, a més dels senyors Francesc Homs i Joan Plana. GASOL SEÑORÓN, Àngel. *Dels Caputxins al Lledó. 150 anys d'ensenyament Vedruna a Valls (1864 - 2014)*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2014.

⁸² “Nunca olvidaremos aquel momento alegre y tétrico a la vez de aquellos martillazos producidos en el vacío de un silencio emocionante y profundo; dados sobre las piedras que habían de guardar, quién sabe hasta cuándo, la imagen de la venerable Madre de Dios, invocada en el santuario del Lledó y salvada por un verdadero milagro [...]. El hoyo fue cavado en el patio de esparcimiento de las colegialas, en la parte norte y al final de una galería terminada en un peldaño alto sombreado por una palmera.” BLASI VALLESPINOSA, Francesc. *Contribución a la Historia. Intervención marxista en el santuario de Nuestra Señora del Lledó de Valls. Años 1936-1939*. Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó, 1940.

El dia 30 d'agost, la majoria de les religioses van marxar del convent a causa de la situació que es vivia. Sols vam quedar les 3 germanes que havíem amagat la Mare de Déu. Però el 8 de setembre ens vam veure obligades a marxar.⁸³ Però abans de sortir ens vam postrar on hi havia amagada la Verge i vam demanar la seva intercessió protectora per a la ciutat de Valls i perquè no es moguéssin del lloc on era [...].

La guerra acabà per Valls el dissabte 14 de gener de 1939, el dia que les tropes franquistes encapçalades pel general José Solchaga van entrar per la carretera de Montblanc i van ocupar la població. Poques hores abans, les forces republicanes en retirada havien destruït els ponts de la carretera de Lleida, de la carretera de Tarragona, de Sant Francesc i de la carretera d'Alcover. També foren dinamitades les fàbriques de teixits de Rafael Bigorra i una part de les instal·lacions de Dasca Boada.⁸⁴

Llavors, i amb les noves autoritats ja a la Casa de la Vila,⁸⁵ es va preparar tot seguit una missa de campanya al Pati. Una segona cerimònia religiosa es va produir el diumenge següent al santuari del Lledó que va coincidir amb l'acte per desenterrar la imatge mariana del lloc on havia estat amagada⁸⁶ i per commemorar la seva

⁸³ “[...] recordo que llavors vam tallar les cues dels vells de les Hermanites [es refereix a les Germanetes dels Pobres, una congregació religiosa dedicada a l'assistència als necessitats que s'ubicaven a l'edifici on en l'actualitat trobem el col·legi Claret] per poder fer unes perruques perquè les monges poguessin marxar vestides de carrer [...] van marxar disfressades, alguna amb un vestit color rosa [...] i amb les perruques estaven molt estranyes [...] vaig acompanyar la germana Molas i la germana Conti a l'Estació per agafar el tren en direcció a Barcelona. Allà la germana Molas tenia un germà perruquer que les va allotjar un temps [...]”. Records de Ramona Serra Escoté (1919-2018) en l'entrevista realitzada el 27 de novembre de 2013. “[...] com si ara la veiés: recordo la germana Conti, prima i seca, amb un vestit negre i un coll blanc de *topos* i el cabell amb unes ones molt marcades [...]”. Records de Magdalena Queralt del Valle (1928-2018) en l'entrevista realitzada el 2 de gener de 2014.

⁸⁴ Diversos autors. *Valls i la seva història. Edat contemporània. Segle XX*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2010.

⁸⁵ Llibre de sessions de 14 de gener de 1939 (AMV).

⁸⁶ El diumenge 22 de gener de 1939 es va dur a terme, segons les indicacions de Maria Badia Anguela, el solemne acte de desenterrar la imatge de la Mare de Déu del Lledó del lloc on havia estat enterrada l'agost de 1936, en presència de l'arquitecte municipal Josep M. Vives Castellet, la citada Maria Badia Anguela i els antics alumnes del col·legi, en Josep M. Llagostera Rius i en Josep M. Rodon Calbet.

Maria Badia Anguela (1906-1993), germana de Josep Badia Anguela (c. 1888-1968) i tieta de la Matilde Badia Giró (1926-2020), pertanyia a una família amb fortes conviccions religioses, va estar molt vinculada amb els Caputxins i la comunitat de religioses Vedruna. De fet, durant el conflicte bèl·lic, va amagar a la casa on vivia de la carretera de Montblanc diversos objectes valuosos de la comunitat, ja que una de les noies que vivia a la Casa de la Caritat els va anar portant amagats en unes paneres que les monges havien cosit i cobert amb diverses robes. La seva neboda, la Matilde, creu que hi devien haver diversos objectes d'orfebreria com calzes i copons, i “entre ells segurament les corones de la Mare de Déu i el Nen Jesús, que fa poc van robar” [es refereix a les antigues corones de plata de les imatges de la Mare de Déu del Lledó i el Nen Jesús que, juntament amb altres objectes del tresor del santuari com calzes, copes i una custòdia, van ser

Aquí veiem la germana Conti davant la imatge de la Mare de Déu del Lledó en una instantània presa cap als anys 60 del segle XX. Juntament amb la germana Concepció Molas i la germana Maria Lluïsa Bas, va ser l'encarregada del salvament de l'efígie gòtica l'estiu del 1936, amb l'ajuda dels senyors Francesc Homs i Joan Plana. (Arxiu del Col·legi de la Mare de Déu del Lledó)

intervenció durant el conflicte, quan, segons la tradició, va evitar que la ciutat fos bombardejada a causa dels constants precés que se li feien: “Verge Santa del Lledó, guardeu-nos de l’aviació!”, proclamaven llavors els uns i els altres.⁸⁷

---

robats la nit del 13 d’abril de 2013 i posteriorment recuperats i retornats al seu lloc pels Mossos d’Esquadra el mes de juny del mateix any].

Així mateix, la Matilde assegura que la seva tieta hi era present en el moment d’enterrar la imatge i que per això coneixia exactament la seva ubicació, encara que el més probable fos que alguna de les religioses que es trobaven allà la nit del 8 d’agost de 1936 li expliqués amb exactitud i en secret on aquesta s’havia amagat, ja que la resta de testimonis orals i documentals consultats en el seu moment així ho corroboren. De fet, la Matilde ens comenta que, mentre va ser viva, la seva tieta mai li va explicar res, i que tot això ho va saber per informacions posteriors, entre les quals la història que explica que durant tota la guerra va estar amagat just a la casa del costat on vivia la Maria Badia, el mossèn del santuari del Lledó, mossèn Josep Domènech. Records de la Matilde Badia Giró (1926-2020) en l’entrevista realitzada el 8 de febrer de 2014.

GASOL SEÑORÓN, Àngel. *Dels Caputxins al Lledó. 150 anys d’ensenyament Vedrúna a Valls (1864-2014)*. Institut d’Estudis Vallencs. Valls, 2014.

⁸⁷ “Recogiendo el sentir general de los buenos ciudadanos y de las autoridades, acuérdate celebrar [...] una solemne misa de campaña, a la que ha ofrecido asistir el Excmo. Sr. General Solchaga para darle gracias al cielo por la liberación de Valls. La solemnidad tendrá lugar en el santuario de la Virgen del Lledó, simultaneándole con el emocionante acto de desenterrar la

La coronació canònica (1966)

L'any 1966 la comunitat religiosa de germanes Vedruna que regentava la Casa de la Caritat i el Col·legi Lledó complien 100 anys de presència a la ciutat de Valls. Per celebrar aquesta efemèride es van dur a terme unes festes de volada considerable, i es van iniciar, a més, els tràmits perquè l'ajuntament de Valls concedís a les Vedruna la Medalla d'Or de la Ciutat (Fénix de la Ciudad de Valls) en reconeixement al treball realitzat durant aquesta centúria. Igualment s'iniciaren les gestions perquè se li concedís a la germana Maria Conti el títol de Filla Adoptiva de la Ciutat com a reconeixement a la seva tasca pedagògica i educadora. Ambdós reconeixements es feren finalment el 25 de juny de 1966,⁸⁸ mentre es van aprofitar les festes celebrades amb motiu de la coronació canònica de la imatge de la Mare de Déu del Lledó.⁸⁹

De fet, uns anys abans, el santuari inicià diverses obres encaminades a millorar i preparar aquells espais perquè les festivitats fossin tot un èxit. Entre les quals es destaca l'obra del nou retaule de Cèsar Martinell, inaugurat el 6 de març de 1942.⁹⁰ Temps després, el 8 de setembre de 1963, l'arquebisbe Benjamín de Arriba

---

sagrada imagen de la propia Virgen que escondieron piadosamente las religiosas Carmelitas de la Caridad en el patio del Colegio, tratando así de salvarla, como se salvó, de las furias revolucionarias. Se acordó, además, gestionar que una banda y los Xiquets de Valls contribuyan a dar mayor realce a aquellas fiestas [...]". Actes de l'ajuntament de Valls en la sessió de 19 de gener de 1939. AMV.

⁸⁸ Annals de la Comunitat de Valls. Juny de 1966. Arxiu provincial de Vic. Germanes Carmelites de la Caritat Vedruna.

⁸⁹ En un document sense datar conservat a l'arxiu de la parròquia del santuari del Lledó es pregunten per què no es corona la imatge amb motiu del centenari dels fets de la Guerra del Francès. GASOL SEÑORÓN, Àngel. *Dels Caputxins al Lledó. 150 anys d'ensenyament Vedruna a Valls (1864-2014)*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2014.

En l'expedient de coronació de la imatge conservat a l'arxiu de la parròquia del santuari del Lledó podem llegir, a més de les diverses intercessions miraculoses que la imatge havia demostrat al llarg de la seva dilatada història, quin va ser el darrer acte miraculós que li valgué definitivament l'honor de ser coronada de forma canònica. Així llegim que, en data 15 octubre 1952, va arribar al santuari la senyora Francesca Puntijoch Masip, de 63 anys i natural de Valls, casada amb Josep M. Pi Gibergans, també de Valls. Ella, i segons va declarar davant de Mn. Rué, explicà que amb 12 anys (any 1901), i mentre jugava amb les seves amigues a la plaça del Quarter, va caure i es va trencar la cama esquerra. Tot seguit, la portaren urgentment a la consulta que el metge Joan Vilalta tenia al Pati. A continuació, la mare de la Francesca va decidir pujar al santuari del Lledó acompanyada de la seva filla a suplicar a la imatge la seva curació. La dona va seguir explicant que, un cop ja havia sortit per la porta del temple i a mitja alçada del passeig dels Caputxins, va sentir que havia de llançar les crosses i posar-se a caminar amb total normalitat. Així ho va fer, un fet que la mare de la Francesca va creure certament miraculós, igual que la resta de testimonis que van poder presenciar aquell fet. Així es va entendre que la intercessió de la Mare de Déu del Lledó havia guarit ràpidament la petita Francesca.

⁹⁰ La idea de fer un nou retaule per a la imatge va sorgir de Mn. Antoni Llagostera, l'any 1924, arran d'uns mesos de terrible secada que propiciaren el trasllat de la imatge fins a la parroquial de Sant Joan Baptista. Així, doncs, s'inserí en premsa al llarg d'aquell any el text: "Al·locució. Als

y Castro va consagrar la nova taula de l'altar, de pedra picada, obra de l'escultor Jaume Perelló.⁹¹ Dos anys més tard, el 12 d'octubre de 1965, es van inaugurar les vidrieres i la nova rosassa del temple, així com la pintura de les seves parets, però foren sobretot les noves pintures del cambril de la imatge, obra de l'artista Anton Català Gomis, les protagonistes d'aquella diada.⁹²

Tot plegat suposà el preludi de la gran celebració feta amb motiu del sisè centenari de la troballa imatge mariana i de la seva coronació canònica.

Així, doncs, l'obertura oficial de les celebracions amb motiu de l'esperada coronació canònica s'iniciaren, el dia 1 de gener de 1966, amb la benedicció de la llàntia del sisè centenari i es tancaren el 18 de desembre del mateix any amb la seva apagada. L'informe oficial favorable, però, vingut des de Roma i signat pel papa Pau VI, el 27 de gener del mateix any, arribà a Valls el 14 de març. Dies després (27 de març), i amb motiu de la notícia, totes les campanes de les parròquies de la ciutat repicaren a l'hora del migdia.

El gran moment, però, va arribar el mes de juny. Així ho llegim en un text mecanografiat conservat a l'arxiu de la parròquia:

El dia 25, segon dia de la Festa Major, i, segons costum, dedicat a la Mare de Déu del Lledó, varen començar els actes religiosos procoronació, els quals varen revestir excepcional importància.

Com cada any, en comitiva, que presidiren els Gegants i Nans i una banda de música, la clerecia de la ciutat, amb creu alçada i les autoritats locals es dirigiren al santuari del Lledó, per celebrar el tradicional ofici, que aquest any fou de missa pontifical concelebrada pel Rdm. P. Abat de Poblet, D. Edmund Garreta [...]. Acabat l'ofici solemne, tingué lloc la solemne translació de la santa imatge de la Mare de Déu del Lledó a Sant Joan.

Obrien la processó els gegants i nans de la ciutat. A continuació, les banderes de les diverses associacions masculines de la ciutat; després seguien els nois, els joves i els senyors. A continuació, la capella arxiprestal. Després els infants de la primera comunió

---

vallencs d'aquí i de fora", per buscar adeptes que hi col·laboressin, i van trobar de seguida el suport de Cèsar Martinell, que s'encarregà d'elaborar el projecte de la nova obra. El 25 d'octubre de 1925 va haver-hi una "primera" inauguració, i diem "primera" perquè l'obra no estava finalitzada, malgrat que llavors ja destacaven les pintures de Sant Jordi i Sant Oleguer, obra del vallenc Francesc Galofre Oller (1865-1942). Hauríem d'esperar al final de la Guerra Civil per prosseguir amb les obres.

⁹¹ Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó.

⁹² En el cambril de la imatge mariana el pintor alcoverenc va representar dos moments relacionats amb els seus inicis: en la primera escena hi veiem el nombrós grup de pelegrins vallencs (porten l'estendard de la vila) que, arribats al monestir de Montserrat en rogatives per demanar pluja a la verge bruna, es troben amb el monjo que els indica que retornin a la seva població. En la segona escena, ubicada en una zona boscosa, veiem un soldat que aparta la vegetació i descobreix l'efígie mariana davant la meravella i fascinació del poble i part de l'exèrcit que ho contempla. A les escales d'accés al recinte, en Català va plasmar quatre escenes de la vida de Maria agrupades en parelles. En la primera d'aquestes hi podem veure l'Anunciació i l'Assumpta. El segon grup el componen les imatges de la Fugida a Egipte i el dolor de Maria al peu de la Creu (mater dolorosa).

(nens i nenes); dos infants de la Casa de Caritat, vestits de blanc, portaven en sengles coixins les corones de Jesús Infant i de Maria. També un altre nen portava en una magnífica plata el pergami del Breu Pontifici de la Coronació. Seguia la Creu processional; escolans; tabernacle de la Mare de Déu acompanyada d'un piquet de la Guàrdia Civil local; una banda de música; la Clerecia, presidida pel Rvd. Abat de Poblet D. Edmund Garreta, acompanyat dels sacerdots concelebrants, portant al seu costat el Rvd. Sr. Arxipreste i el Rvd. Sr. Rector del Carme (els tres amb capa pluvial); seguïen l'ajuntament en pes i la Junta de la Casa de Caritat. A continuació, les banderes de les associacions femenines de la ciutat; Col·legi de Ntra. Sra. del Lledó comunitariament; la Rda. Comunitat de Religioses Carmelites de la Caritat, amb la Rva. Mare Provincial, la superiora del convent de Tarragona, i altres religioses carmelites filles de Valls, que descobriren la seva vocació als peus de la Verge del Lledó. Finalment, seguí el poble en general.

La santa imatge era duta per membres de la Corporació Municipal, de la Junta de la Casa de Caritat i de la Junta de la Congregació Mariana Masculina.

Ja a l'Arxiprestal, la Verge fou col·locada al presbiteri, s'entonà una Salve i el Rvd. P. Abat acomiadà el públic amb unes breus paraules d'amor a Maria.

Tota la tarda el temple arxiprestal es veié molt visitat per molts fidels que acudien per postrar-se als peus de la Verge Protectora de Valls i la seva comarca [...].

Dia 26. A les 10 hores del matí [...] sortí del Palau Municipal la comitiva oficial de les autoritats, presidida pels gegants i nans, ball de bastons (de Montblanc) i la Banda Municipal de Reus; i formada per la Junta de la Casa de Caritat; Obrers de la Candela; Consell Local; alcaldes de la comarca; autoritats i Corporació Municipal, sota porres [...] seguint el recorregut tradicional en aquests casos: carrer Major, Tomàs Caylà i Església.

En arribar a la Casa Rectoral es va unir a la comitiva el senyor cardenal arquebisbe, revestit amb capa magna, fent així la seva entrada al temple [...]. Un cop revestit de Pontifical, el Sr. Cardenal donà lectura al breu pontifical i va concedir la coronació de la imatge del Lledó i va delegar a tal fi al mateix senyor cardenal.

Immediatament va beneir les dues corones,⁹³ i S.E. Rdma., enmig de la profunda emoció de l'assemblea coronà primerament la testa de Jesús Infant, pronunciant la fórmula de rúbrica i després la de Maria del Lledó, acte que fou rubricat per l'entusiasta aplaudiment de la multitud enfervorida [...].

Acabat l'ofici solemne, es va organitzar la processó de retorn de la Sagrada Imatge al seu santuari [...]. Darrere de les autoritats religioses i civils els seguia gran quantitat de públic [...]. El pas de la comitiva processional fou presenciada per una ingent multitud amb visibles mostres de satisfacció i respecte [...].

Quan va arribar al santuari, la manifestació resultà apoteòtica: no es podia entrar ni sortir del temple més que a dures penes: tothom volia veure-la d'aprop, tothom volia venerar la santa imatge i a l'ensems admirar la nova corona d'or que fulgurava en els fronts de Jesús i de Maria.⁹⁴

⁹³ Les corones foren obrades pels germans Piñas. Arxiu provincial de Vic. Germanes Carmelites de la Caritat Vedruna.

⁹⁴ Arxiu de la parròquia del santuari del Lledó.

Les corones que llüiren aquell dia de juny les imatges de Maria i el Nen i el document papal que possibilitava la coronació canònica foren portades durant tot el recorregut processional per dos nens de la Casa de la Caritat. Obrades pels germans Piñas, han estat recentment restaurades per recuperar-ne l'esplendor original. (Arxiu de la parròquia del santuari de la Mare de Déu del Lledó)

La celebració dels 650 anys de la troballa i dels 50 anys de la seva coronació canònica (2016)

Amb motiu del 650è aniversari de la troballa de la imatge de la Mare de Déu del Lledó i dels 50 anys de la seva coronació canònica, la ciutat de Valls va viure un any 2016 ple d'actes i de celebracions per commemorar aquestes efemèrides.

Perquè durant les celebracions el santuari lluí les seves millors gales, es van fer diverses obres durant l'any 2015. Per exemple, la restauració completa de la façana del santuari, la recuperació del rellotge de sol, l'enllustrament del colorit terra interior o la millora de la coberta del seu atri, així com la restauració de la campana de la seva espadanya, de la rosassa de la seva façana principal o de la mateixa imatge mariana. Justament amb el retorn de la imatge restaurada al seu temple i l'encesa de la llàntia del centenari, el 17 de gener de 2016, es va donar el tret de sortida als actes de celebració. Pocs dies després, el 23 de gener, els vallencs van recordar la peregrinació feta a Montserrat feia 650 anys per demanar pluja amb un nou pelegrinatge a la muntanya santa. Allà van poder assistir a una missa conventual

i a una representació de la moixiganga vallenca a l'interior del temple, així com una visita al camí dels Degotalls per contemplar les majòliques que recorden a la Mare de Déu del Lledó. L'endemà, el diumenge 24 de gener, se celebrà una solemne eucaristia presidida per Jaume Pujol Balcells, arquebisbe de Tarragona, que tingué gran assistència de públic.

Els mesos de febrer i març es dedicaren a la part més artística i històrica de la imatge: en primer lloc, amb una xerrada per part dels tècnics de l'Escola d'Art i Disseny de la Diputació de Tarragona sobre el procés de restauració de la imatge; en segon lloc, amb una conferència a la sala d'actes de la residència de Santa Teresa sobre la història i les tradicions al voltant de la imatge a càrrec de l'historiador Àngel Gasol.

Els mesos d'abril, maig i juny estigueren més enfocats a la part més espiritual i devocional amb la 29a Trobada de Cristians de l'Arxiprestat de l'Alt Camp a la parròquia del Lledó el diumenge 17 d'abril. Després que al matí el pare Joan Font, rector de la parròquia, rebés els participants, començaren diversos diàlegs simultanis (l'historiador Àngel Gasol parlà al santuari sobre la història de la imatge de la Mare de Déu del Lledó i les seves tradicions, Jordi Tuset parlà a la Casa de Cultura sobre la devoció per aquesta icona i la catequista Esperança Amill parlà a la Biblioteca Popular sobre la teologia de la misericòrdia). Tot seguit, els participants anaren a fer un dinar de germanor al Kursaal. A la tarda se celebrà una eucaristia presidida per l'arquebisbe Jaume Pujol i concelebrada pels preveres de l'arxiprestat al mateix santuari. El dissabte 14 de maig es va fer una excursió a les ermites de Sant Jeroni i Sant Llorenç del Bosc per recordar la presència dels caputxins en aquells espais entre els anys 1579 i 1586, just abans que l'arquebisbe Antoni Agustí prohibís la vida eremítica sota pena d'excomunió i els oferís, a canvi, la custòdia del santuari del Lledó, antic priorat dels canonges del Sant Sepulcre, on finalment es traslladaren. Així mateix, el 8 de juny es presentaren els nous goigs de la Mare de Déu del Lledó, amb un text del caputxí pare Fidel d'Olot (1765), arranament de Mn. Joan Roig i Montserrat, i dibuixos d'Efrem Llorach. El recull i l'estudi que s'hi acompanyava van anar a cura de Mn. Joan Roig, gogista i poeta, i es complementà amb diferents notes històriques a cura de Jordi París, Jordi Tuset, Mn. Joan Font i Àngel Gasol. La impressió va ser obra de Gràfiques Moncunill.

El dissabte 11 de juny s'inicià el duodenari en honor de la Mare de Déu del Lledó, un acte on dissertaren al llarg dels dies diverses persones com el pare Jordi, que parlà sobre com Maria acceptà la voluntat de Déu i sobre la simbologia de les dotze estrelles de què parla el llibre de l'Apocalipsi; el pare Helin, que remarcà la importància d'escoltar, d'acollir i de créixer amb la Paraula; el pare Armengol, que destacà la visita que va fer Maria a la seva parenta Isabel i l'alegria que li portà; el pare Casal, que va fer referència al fet que cal estimar Déu per estimar l'home i que cal estimar l'home per estimar Déu; o el pare Olomí, que es va referir a la importància de Maria per arribar a Jesús.

Peregrinació a Montserrat el dissabte 23 de gener. (Col·lecció AGS)

El darrer cap de setmana de juny s'iniciaven les grans celebracions. El dissabte 25 de juny començava amb una multitudinària missa del vot de poble a les 12.00 h presidida per Josep Maria Soler, abat de Montserrat. A les 22.00 h de la nit es va posar en marxa una processó per traslladar la Mare de Déu des del santuari del Lledó fins a l'església arxiprestal de Sant Joan, una sortida excepcional que s'havia repetit feia just 50 anys amb motiu de la coronació canònica de la imatge. La processó s'inicià al passeig dels Caputxins, encapçalada pels gegantons i els dos gegants de la ciutat acompanyats de la creu processional que donava pas a un grup nombrós de fidels que il·luminava el camí amb l'espendor dels ciris. Una mica més enllà, el so d'un timbal anunciava l'arribada dels Tornejants d'Algemesí, cavallers que dansen a la Mare de Déu de la Salut d'Algemesí, al País Valencià: amb el seu casc amb cimera de flors i una carasseta de fil d'aram sobre el rostre, aquests cavallers dansaren aquest cop a la Mare de Déu del Lledó durant tot el recorregut processional (passeig dels Caputxins, el Pati, carrer de la Cort, plaça del Blat i arxiprestal de Sant Joan Baptista). Una vegada van arribar a l'església de Sant Joan, l'Àliga de la ciutat donà la benvinguda a la imatge de la Mare de Déu amb una balladeta carregada de solemnitat interpretada just a les portes de l'església. A continuació, la imatge va ser entrada al temple entre aplaudiments del públic assistent, es col·locà davant de l'altar major i es penjà una cinta vermella perquè tots aquells que volguessin la

poguessin besar. Finalment, els Tornejants van oferir una actuació a la plaça del Blat, un cop va acabar la vetlla de pregària en honor a la imatge mariana.

El diumenge 26 de juny l'arquebisbe de Tarragona va presidir, a les 12.00 h, una solemne eucaristia a l'església de Sant Joan en commemoració dels 650 anys de la troballa de la imatge i dels 50 anys de la seva coronació canònica. Va ser concelebrada pel rector de la Parròquia, Josep Bofarull; Ricard Costa, provincial dels Missioners Claretians; Joan Font, rector de la parròquia de la Mare de Déu del Lledó, i Jordi Marimon, superior de la comunitat a Valls, entre altres preveres. A les 19.00 h va arrencar la solemne processó de retorn de la imatge al seu santuari: l'arquebisbe, les autoritats de la ciutat, les entitats de Valls, el seguici cerimonial al complet (l'àliga amb els aligons, els trabucaires, el drac, el ball de diables i el personatge de sant Miquel Arcàngel, l'os i la figura de Santa Úrsula, el ball de gitanes, els nans, els gegants, el bou, el ball de vells, el ball de bastons, el bou tradicional, la mulassa, el ball de la primera, la moixiganga, el lleó i els grups de sonadors) i centenars de vallencs van acompanyar la imatge a través d'un camí engalanat amb garlandes a les capelles votives de la ciutat i al llarg del passeig dels Caputxins en un itinerari que va passar per les places de l'Església i del Blat, el carrer Major, carrer de Sant Antoni, carrer de Sant Pere, placeta de la Biblioteca (Pilar Prim), plaça dels Alls, el Pati, carrer de

Ballada final de la processó del diumenge 26 de juny.

Jaume Huguet, Font de la Manxa i passeig dels Caputxins: a la sortida de la imatge de Sant Joan s'escoltaren vint-i-una salves pirotècniques, en passar per davant l'església de Sant Antoni es va fer el toc manual de campanes i la pluja de pètals, al carrer de Sant Pere hi hagué enramada de plantes aromàtiques que perfumaren el pas de la imatge i al Pati hi hagué balladeta de l'àliga compassada pels ministrers. Durant el recorregut les corals vallenques van cantar la Salve i en arribar al santuari fou saludada per tocs de campana, pels pilars de la Colla Joves Xiquets de Valls i la Colla Vella dels Xiquets de Valls, els balls i entremesos del Seguici Cerimonial i una pirotècnia. Tot seguit, es van entornar els goigs mentre els fidels anaven a venerar la imatge de la Mare de Déu del Lledó, ja de nou al seu setial.

Al llarg de tot l'any, a més, es varen anar publicant a les pàgines del setmanari *El Vallenc* tot un seguit d'articles sobre la imatge del Lledó. A més, es va fer un logotip commemoratiu, el duodenari s'edità en paper i el joier vallenc Sergi Miró va fer una medalla amb l'efígie de la Mare de Déu del Lledó.